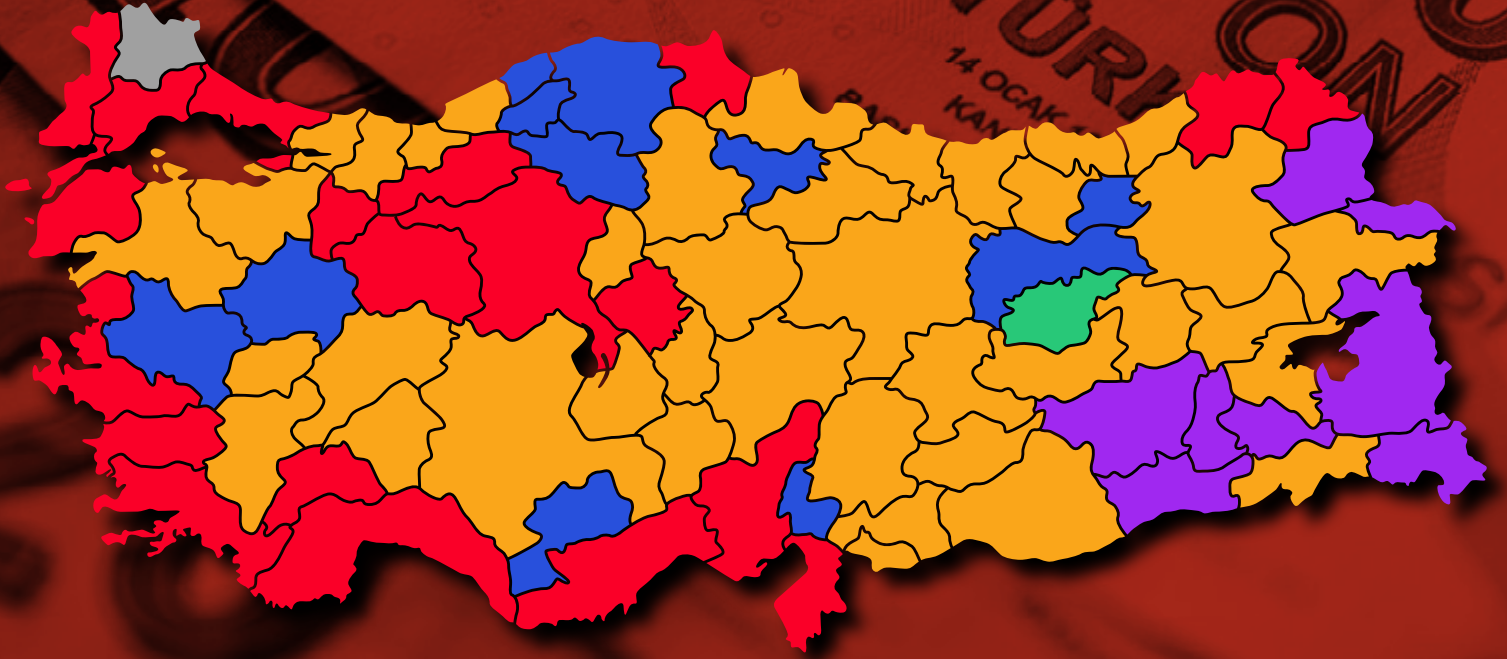

SEÇİM 2019

EKONOMİ

Piyasanın güven sorunu: Daha dibi görmedik

Devlet finansallaşırken ne olur?

Devlet bankalarını kullanmanın sınırı var mı?

Vergi reformu mu, vergi soygunu mu geliyor?

Ne 'dikey' ne 'yatay', mesele çukur!

**Yine hangi yandaşın önü
açılıyor?**

İktidar kimleri kurtaracak?

**İmamoğlu ve Yavaş,
Erdoğan'ın 'ablukasına' nasıl
direnecek?**

**AKP'nin boynundaki kılıç Anadolu'da
dövülüyor**

Türkiye tarihinin belki de en kritik seçimini geride bıraktık. 16 Nisan 2017 referandumuyla başlayan, 24 Haziran 2018 seçimiyle devam eden süreçte 31 Mart 2019 seçimleriyle önemli bir eşik daha aşılmış oldu. Hem referandum ve genel seçim, hem de yerel seçim, rejim değişikliğinden yeni devlet kuruluşuna kadar farklı adlandırmalar altında hararetli tartışmalara yol açtı. Gazete Duvar olarak yaşanan sürecin bu kritik dönemecinden önceki tartışmalara alabildiğine geniş çerçevede katılım sağlamaya çalıştık. Hem Gazete Duvar'ın yazarları hem de Forum sayfalarına katkıda bulunan dostlar tartışmalara aktif olarak katıldı. Seçimler geride kaldı. Sıradan bir seçim olmaması hasebiyle, seçim öncesinde ve

hemen sonrasındaki tartışmalara ilişkin ürettiğimiz içerikleri bir araya toplamaya karar verdik. Maksudumuz çok basit: internet içerik sunma konusunda sağladığı yeni imkanların yanı sıra, içeriklerin arşivlenmesi ve okurun bu arşive ulaşması bakımından önemli güçlükler getiriyor. Günde 200 kadar içeriğin girildiği bir sitede, eski metinleri derli toplu bir şekilde bulabilmek hayli zahmetli olabiliyor. Biz de bu güçlüğü aşmak için seçim dönemindeki tartışmaları birkaç kategori altında ve e-kitap ya da e-dergi denilebilecek biçiminde bir araya getirdik. Her zaman dediğimiz gibi: Gayret bizden taktir okurdan. İşe yaraması umuduyla herkese iyi okumalar...

© 2019 Gazete Duvar

Yayın Tarihi: Nisan 2019

Genel Yayın Yönetmeni: Ali Duran Topuz

Yayına Hazırlayan: Cennet Sepetci

Kapak Tasarım: Ersan Uğur Gör

AND Gazetecilik ve Yayıncılık, San. ve Tic. A.Ş. adına Yayın Sahibi: Vedat Zencir

İcra Kurulu Başkanı ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Ömer Araz

Katkıda Bulunanlar: Ali Rıza Güngen, Bahadır Özgür

Yönetim Yeri: Maslak Mahallesi Ahi Evran Cad. Nazmi Akbacı İş Merkezi 233-234 Sarıyer/İstanbul Santral

(212) 3463601, Faks (212) 3463635

E-mail: info@gazeteduvar.com.tr

Seçim 2019 Ekonomi'de yayımlanan yazı, haber ve fotoğrafların her türlü telif hakkı AND Gazetecilik ve Yayıncılık Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ye aittir. İzin alınmadan, kaynak gösterilmeden ve link verilmeden ictibas edilemez

Piyasanın güven sorunu: Daha dibi görmedik

Küresel koşullarda bir iyileşme olmadığı müddetçe, Türkiye'nin ekonomik toparlanmasının hızla gerçekleşmesi mümkün değil. Bağımlılığı derinleştirenlerin politikalarıyla hesaplaşma gerçekleşmediğinde giderek düşük büyüme ve daha ağır sorunlarla nitelenecek bir düzleme doğru yol alıyoruz.

ALİ RIZA GÜNGEN

Ekonomik gelişmişlik için sözleşme kültürünün yerleşmesi ve kurumların kapsayıcı bir nitelik sergilemesi gerekliliği üzerinde, yeni kurumsalcı ve liberal tarih okuması çokça durur. Beklenti yönetimi kararları etkilediği için güven ortamının yaratılmasının daha fazla yatırım ve büyüme için faydalı olduğu sonucu sıklıkla duyduğumuz klişeye uzanır: Piyasanın güvene ihtiyacı vardır!

Elbette, her klişe kadar bu da doğruluk barındırıyor. Ancak her şemalaştırma ve klişeleştirme girişimi kadar gerçekliği basitleştiriyor. Sonuç piyasayı fetişleştirmek; güç ilişkilerini, bağımlılık ve travmaları görmezden gelmektir.

Bugün Türkiye'nin krizini güven telkini ile aşmak söz konusu değil. Güven telkini/tesisi ile yeni bir çevrim başlatmak ve zaman kazanmak, hatta birkaç yıllık bir zayıf toparlanmanın önünü açmak mümkün. İşverenler ve çeşitli kalemşörler bu doğrultuda seferberlik başlatmış durumdadır. Fakat eldeki veriler de bu sürecin ocak sonu – şubat başı itibarıyla başlamadığını gösteriyor. Kurun görece kontrol altına alınması ve tahvil piyasasındaki faiz gerilemesi bir sonraki aşamaya geçişi henüz sağlayamadı.

ŞUBAT AYINDA NE OLDU?

FED'in sinyaline AMB'nin faiz açıklaması, Çin'deki banka sermayelendirme girişimi eklenince ocak ayında aralarında Türkiye'nin de bulunduğu ülkelerin finansal piyasalarına yoğun girişler gerçekleşti ve bu ülkelerin para birimleri dolar karşısında değer kazandı. Türkiye'de kurun kontrol altına alındığını düşünmeye başladık. Kredi faizleri ocak ayında hızla iniyordu. Ancak ilk darbe kredi hacminde hiçbir kıpırdama yaşanmamasıyla görüldü. Aynı dönemde program tanımlı faiz dışı bütçe açığının 2018 yılı için 55 milyara ulaştığı açıklandı (2019 yılının ilk ayında ise yıllık program tanımlı faiz dışı açık 81 milyar lirayı geçti).

Kanımcı ikinci darbe gıda enflasyonundan geldi. Soğanın fiyatının bir yılda yüzde 230 arttığı bir ülkede işler hızla çığırından çıkacağı için acil önlem arayışı belediyeçiliği betonculuk olarak gören bir zihniyetin belediye şirketleri aracılığıyla tanzim satışa yönelmesini sağladı. Siyasi açıdan riskli deney, birkaç üründe fiyat kontrolü getirdi, zaman satın alındı.

2018'in son aylarına dair veriler de şubat ortasında art arda açıklandı. Daralmanın daha derin olduğu, toparlanmanın henüz görünür olmadığı açığa çıktı. Örneğin sanayi üretimi 2017 yılı aralık ayına göre 2018'de yüzde 9,8 azaldı. Perakende satışlarda bir önceki yılın

aynı ayına göre yüzde 9,2 daralma görüldü. Sanayi üretimi büyüme oranının habercisi olmasa da bu oranlara bakıldığında mart ayında açıklanacak 2018 yılı 4. Çeyrek büyüme rakamlarında çeyreklik daralmanın yüzde 5'i dahi aşması ihtimali açığa çıktı. Resmi işsizlik oranının daha kasım ayında yüzde 12,3'e yükseldiği açıklandı. DİSK'in açıkladığı iş aramayıp çalışmaya hazır olanlar, iş arama umudunu yitirenler, mevsimlik çalışanlar ve zamana bağlı eksik istihdam edilenlerin hesaba katıldığı işsiz sayısı 6 milyon 646 bin. En geniş işsiz tanımı kapsamında yetersiz istihdam edilenleri de düşünmek gerekiyor. Bu sayı ise 7 milyon 442 bine yükseldi.

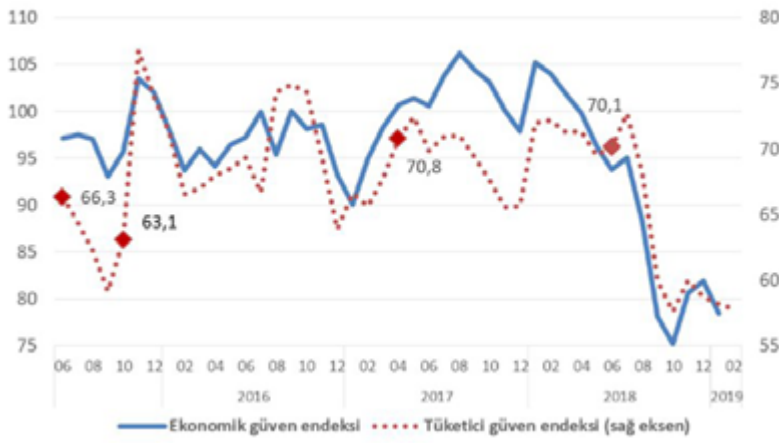
İpotekli konut satışları 2019 yılı ocak ayında önceki yılın aynı ayına göre yüzde 77 geriledi. Bazı özel bankalarda kredi daralması geri çevrilemedi. Kısacası son çeyrekteki daralmanın beklenenden fazla olduğu ve ocaktaki hava değişiminin yeni bir çevrim başlatmadığı görülüyor. Şubatın ilk yarısında yabancıların hisse senedi ve devlet tahvili piyasasına dönüşü durdu. Toparlanmanın ne zaman gerçekleşeceğini açıkladıklarında yüksek arbitraj peşindeki fon yöneticileri ya da AKP kalemşörleri arasındaki söylem farkları silinedursun, dibi henüz görmediğimiz şubat ortasında netleşti.

TÜKETİCİ GÜVEN ENDEKSİ: ONUNLA OLMAZ, ONSUZ DA KALINMAZ

2018'de seçim kararı alındıktan hemen sonra, güven endekslerindeki eğilim aşağı yönlü, beklentiler bozulmuş ve güven kaybolmuş olsa da endeksin yukarı yönlü hareketi için seçim konjonktüründe her şeyin yapılabileceğini yazmıştım. Söz konusu endeksler seçim sonuçlarına birebir ışık tutmuyor, ancak "oy depoları" olarak adlandırılan ve durumu kötüleşen milyonlarca emekçinin daha önce sığındıkları şemsiyeden uzaklaşmasına dair işaretler sunuyor.(i) 2018 seçimlerinde gördüğümüz üzere bu eğilimin AKP projelerine çomak sokması ise zorunlu bir sonuç değil.

Bugün güven endeksleri 2008 Kasım ve 2009 Mart ayları arasındaki seviye sonrasında veri tarihinin en düşük seviyesinde dolanıyor. Söz konusu dönem AKP'nin 2002 sonrasında en düşük desteği toplayabildiği 2009 yerel seçimleri dönemidir. 2019'da demokratik bir seçim söz konusu olmasa da AKP'nin oy oranlarının o dönemki seviyelerin altına düşmesi beklenebilir (ittifaklar nedeniyle tam bir karşılaştırma yapamayacağız). Ocak ve şubattaki veriler dibi henüz görmemiş olabileceğimiz düşüncesinin toplumda da yaygın olduğuna işaret ediyor.

Ekonomik Güven ve Tüketici Güven Endeksleri (2015 Haziran - 2019 Şubat, TÜİK)

KİME VE NEYE GÜVEN?

Bu koşullar altında ısrarla piyasaya güven vermekten bahsedilmesi, kısa erimli olmanın ötesinde bir anlam taşıyor. Mevcut seçim sistemi ve ittifaklar nedeniyle yerel seçimlerin Türkiye siyasetinde etkili bir dönüşüm yaratması mümkün değil. Ancak sadece ekonomik modelin tıkanmadığını aynı zamanda AKP'nin siyasi ömrünü doldurduğunu göz önünde bulundurursak yeni bir siyasi krizin bize göz kırpmakta olduğunu iddia edebiliriz. Bu ortamda piyasanın güven telkinine

ihtiyaç duyduğu yönlü basitleştirici açıklama, ekonominin aynı zamanda bir güç ilişkisi ve kısıtlılıklar altında karar alma işi olduğuna değinmiyor. Kriz yönetimini para politikasına sıkıştırmaya meylediyor. Devlet harcamaları tartışmaya dâhil edilirse de, geniş toplumsal kesimlerin refahı adına değil, işverenlere destek öncelikli olarak gündeme gelebiliyor.

Şöyle toparlayayım: Küresel koşullarda bir iyileşme olmadığı müddetçe, Türkiye'nin ekonomik toparlanmasının hızla gerçekleşmesi mümkün değil. Bağımlılığı derinleştirenlerin politikalarıyla hesaplaşma gerçekleşmediğinde giderek düşük büyüme ve daha ağır sorunlarla nitelenecek bir düzleme doğru yol alıyoruz.

Tüketici güveni ya da ekonomiye güven, enflasyonun düşmesi ve işsizliğin kısmen kontrol altına alınmasını takiben yükselebilir. Fakat piyasaya ve piyasacılığa güven telkini yönlü süregelen uyarılar, vurgularını hem topluma hem de "piyasaya" güven telkininde bulunacak hukuk devleti ihtiyacından, otorite olarak kendisini sivriltecek bir başka Buonoparte figürüne (ii) ihtiyaca çok hızla kaydırabilir. Siyasi kriz daha fazla açığa çıktığında bugün doluya tutulmuş görünen piyasacılara güvenmek iyi fikir olmayacak (ne zaman iyi bir fikirdi ki?). Çünkü hak ve özgürlükler talebinin kendisi "güven" karşısında bir tehlike, bir fazlalık olarak konumlandırılmaya devam edecek.

(i) Tüketici güven endeksi, bir eğilim anketi aracılığıyla tüketicilerin maddi durum ve genel ekonomiye ilişkin mevcut durum değerlendirmeleri ile gelecek dönem beklentilerini ölçüyor. Endeksin, 100'den küçük olması tüketici güveninde kötümser durumu gösteriyor. Bu grafikte seçim ve referandum dönemleri verileri etiket olarak eklendi, Kasım 2015 seçimi ayın ilk gününde yapıldığı için ekim ayına etiket kondu.

(ii) Tolstoy, asil kanlı ya da Fransız seçkinlerinin bir mensubu olmaması nedeniyle I. Napolyon'dan Buonoparte diye bahsedilmesini Savaş ve Barış'a taşır, Bonaparte'la dalga geçilmesini aktarır. Ancak tam da bu dışarıda olma durumu çelişkili ve verimli bir zemin yaratır. Yeğeni Louis Napoléon Bonaparte'ın (III. Napolyon) 19. yüzyıl ortasında bir darbeye cumhuriyete son vermesini sağlayan etkenlerden biri, kendisini güven tesis eden halk adamı olarak gösterebilmesidir.

Devlet finansallaşırken ne olur?

Devlet finansallaşırken ekonomik krizle ve çalkantıyla (Türkiye örneğinde kur krizi ve takip eden reel sektör kriziyle) baş etme yolu finansal piyasaların derinleştirilmesiymiş gibi politika tepkileri veriliyor. Kriz yönetimi öncelikle para politikasına sıkıştırılıyor.

ALİ RIZA GÜNGEN

Başlıktaki sorunun kısa bir cevabı var. Devlet finansallaşırken krizle baş etmek için alternatif tedbirler bastırılır. Süreç tersine çevrilemezse sonuç çevre ülkeler açısından bağımlılığın yeniden üretilmesi ve kırılganlıkların devamı olur.

Görünürdeki kısır döngü, politika yapımının finansal piyasaların işleyişinin sürekliliğini sağlamak üzere biçimlenmesi son 40 yılda giderek yaygınlaştığı için ortaya çıkıyor. Özellikle 1990'lar ve 2000'lerde fon akımlarının yoğunlaşarak geç kapitalistleşen ülkelere yönelmesi, bu olanaktan yararlanan bazı ülkelerin hızlı atılım yapmasına neden olmuştu. Türkiye sermayedarları bilhassa 2000'ler sonrasında bu girişlerden faydalanırken, ekonomi de sermaye girişinin canlılık yarattığı ve kısa bir süre içinde (birkaç yıl değilse dahi 3-5 yıl içinde) çıkışların ya da daha az girişlerin durgunluğa ya da daralmaya yol açtığı patikaya daha fazla gömüldü. Söz konusu gömülme toplumsal tahribatların ağır-

laşması demek. Göstergeler nezdinde zayıf da olsa toparlanma görece hızlı bir şekilde gerçekleşebiliyor. Fakat, tahribat giderek ağırlaşıyor.

DEVLET ÇÖZMÜYOR, İŞLİYOR VE YENİDEN ÜRETİYOR

Finansallaşma kavramı, reel sektörde şirketlerin finansal alana daha fazla yönelmesi, hanelerin, şirketlerin ve devletlerin kararlarında finansal piyasaların giderek önem kazanması gibi dönüşümlere atıfla tanımlanıyor. Bu kavramı kredi genişlemesiyle özdeşleştirmek gerekli. Finansallaşmayı tarif etmede temel kriter, gelir akımlarının finansal piyasada el değiştirmesi, klasik ve yeni hayali sermaye biçimlerinin işlem hacminin ve öneminin artması olmalı. (1) Bu nedenle Türkiye'de finansallaşmayı 2001 sonrasında dair değil geç 1980'lerden bugüne uzanan bir olgu olarak tartışmak daha uygun.

Politika yapımının parasal disiplinin içselleştirildiği bir hal alması, uluslararası standartların ve politika önceliklerinin aktarımıyla devletin uluslararasılaşması ve finansal piyasa derinleşmesinin temel öncelik halini alması süreçleri hep birlikte devletin finansallaşmasının unsurları olarak görülebilir. Türkiye’de bu dönüşümün başlangıcı finansallaşmanın kendisi gibi 1980’lere kadar geri götürülebilir, ancak devletin uluslararasılaşması ve finansal piyasa derinleşmesi için daha somut adımlar atılması son yirmi yıldaki yeniden yapılanma sürecinde daha belirgin duruyor.

Birikim ve bölüşümde finansal işlemlerin önem kazanması, üretim kaynaklı çelişkilerin ötelenmesini sağladığı kadar yeni çelişkiler de ortaya koyuyor. Devlet bunların çözüm mekânı değil, yeniden ürettiği ve işlendiği mücadele alanı.

AKP hükümetleri piyasa finansının güçlenmesi, yeni hayali sermaye biçimlerinin piyasaları kaplaması ve derinleşme için çok uğraştı. 2008-09 küresel finansal krizi sonrasında bu yönelimin ana doğrultusu değişmedi. “Başarı”ları kısmi, ama kriz yönetimine etkisi çok önemli.

KİLİTLİ KALDIK

Devletin finansallaşması, yurttaşların birikimlerinin finansal piyasada değerlendirilmesi için olanaklar yaratmak üzere devletin seferber edilmesini sağlamakla kalmıyor. Kriz anlarında da kurtuluş, finansı işler kılmak olarak anlaşılıyor. 2018-19 krizine verilen tepkilerin çizdiği doğrultu kilitli kalmayı çağırıyor: 2018’de Eylül ayında sert faiz artışı ve finansal sermayenin çağırılması, Yeni Ekonomi Programıyla hem parasal disipline bağlılık sergilenmesi hem de uluslararası önerilerin dikkate alındığı beyanı, ağustosta başlayan ve eylülde mühürlenmiş kredi çöküşüne karşı menkul kıymetleştirme hamleleri... Politika vadesi kısaldı, günü kurtarmaya yönelik hamleler ve daralmayı hafifletmek için kaçınılmaz olarak yüksek devlet harcamaları devreye girdi ama detayların üzerine çıkıp genelleme yaparsak daha öncesinin aynısı ve daha fazlasını gördük, görüyoruz diyebiliriz.

Bu düzlemde kilitli kalmak bağımlı yapının tekrar üretilmesi için uğraşmak demek. Uluslararası akımların Türkiyeli sermayedarlar için olumlu bir zemin oluşturmadığı koşullarda, 2018’de 21 milyar dolara

ulaşmış bulunan kaynağı belirsiz para girişleri bir miktar işe yarayabilir. Ancak uluslararası fonların Türkiye finansal piyasalarına aktığı bir süreç görülmediğinde kredi çöküşü uzuyor.

BİN DEREDEN SU GETİRMEK

AKP kadrolarının beklediği üzere birkaç yıllık yeni bir çevrimin başlaması sadece bu yapıyı yeniden üretir. Mucizevi bir şekilde nihai çıktıya, öncesine oranla yüksek bir artı değer eklendiği üretim dönüşümü birkaç yıl içinde gerçekleşmez ve beklenen “uygun” kredi koşulları devam etmezse mevcuttan daha ağır bir borç sorunu ortaya çıkar.

İçinden geçtiğimiz krizin en önemli sonucu toplam borç stokunun hasılaya oranının kritik seviyelere yükselmesi oldu. Türkiye tarihinde reel sektör hiç bu kadar çok borç altında olmadı. Bu borcun dövizle duyarlı olan bölümü hiç bu kadar büyük olmadı. Ülkenin borçlanma maliyeti düşük olsa, ülke para birimi güven telkin etse çevrim sorunu bu kadar ağır olmayabilirdi. Türkiye’de harcama politikası tartışması layıkıyla yapılabilirdi. Ancak öyle bir dünyada yaşamıyoruz.

Fiyat artış hızının yaz aylarında gerilemesi beklenebilir ancak hem enflasyonun seyri hem de çeyreklik bazda daralmanın (2018 3. Çeyrek ve 4. Çeyrekte görülenden farklı olarak) devam edip etmeyeceği biraz da devlet harcamalarını artırma – kemer sıkma ikileminde nerede durulduğuna bağlı olarak biçimlenecek. Kısacası, yerel seçim sonrası 2019’un temel ikileminin daha belirgin hale geldiğini göreceğiz.

Bitirirken başlıktaki sorunun cevabını hatırlatayım: Devlet finansallaşırken ekonomik krizle ve çalkantıyla (Türkiye örneğinde kur krizi ve takip eden reel sektör kriziyle) baş etme yolu finansal piyasaların derinleştirilmesiymiş gibi politika tepkileri veriliyor. Kriz yönetimi öncelikle para politikasına sıkıştırılıyor. Risk bütün ekonomiye yaygınlaştıkça ve acil müdahale gerektiğinde hiç akla gelmeyecek önlemler görülmeye başlıyor, bin dereden su getiriliyor. Türkiye’de biraz daha buraya has (alaturka) ve derin deneyimliyor olabiliriz, ama kriz yönetiminin dünyada kriz içinde olduğunu görmek gerekiyor. Biz nasibimizi alıyoruz.

[1] Hayali sermaye, piyasada işlem gören, geleceğe dair alacak hakkı ya da ileride üretilecek artı değer üzerinde hak iddiasıdır. İlgili okuyucu Nail Satlıgan’ın 1988 tarihli Dünya Kapitalizminin Bunalımı derlemesindeki çalışmasına ya da Gökçer Özgür ve Hüseyin Özel’in 2011 tarihli Praksis Dergisi’nin 26. sayısındaki makalelerine bakabilir.

Devlet bankalarını kullanmanın sınırı var mı?

2016 sonbaharında başlayan devlet destekli kredi genişlemesi sırasında verilen kredilerin Kredi Garanti Fonu (KGF) mekanizması üzerinden bütçeye etkileri halen görece sınırlı. Şirket yüzdürmenin genel olarak sektöre ve devlet bankalarına olan etkisini önümüzdeki aylarda daha yakından takip edebileceğiz.

ALİ RIZA GÜNGEN

Türkiye ekonomisinin 2018'in dördüncü çeyreğinde bir önceki çeyreğe göre yüzde 2,4 küçüldüğü ve 2018'in ikinci çeyreğinde durgunluğa girdiği, üçüncü ve dördüncü çeyreklerde de resesyona girdiğinin resmi olarak teyit edilmesinin üzerinden sadece bir hafta geçtiğinde, çok satan gazete köşeleri ve siyaset yapımcıların toplantıları, her şeyin geride kaldığına ilişkin yorum ve görüşlerle doldu.

Dayanaklardan birisi kredi hacmindeki değişim.

Kredi çöküşünü sonlandırmak ve yeni bir çevrim başlatmak için devlet bankalarının kullanımına değinmekte bu nedenle fayda var.

YAĞMUR YAĞARKEN

Türkiye'de devlet bankalarının özelleştirilmesi sürecinin akamete uğramasının birden fazla nedeni bulunuyor. 2001 krizi sonrasında kâr amacı güde-

rek yeniden yapılandırılan bu dev finansal kurumlar kısmi özelleştirme hamlelerine karşın 2008-09'daki uluslararası kredi çöküşünün büyük rol oynadığı süreçte konumlarını korudular. Finansal çöküş, alıcı bulunmasını zorlaştırdı zorlaştırmasına ancak devlet bankalarının kaderlerini bilhassa seçimler öncesinde ve ekonomik kriz sırasında faydalı araçlar olarak siyasal iktidar tarafından kullanılabilir olmaları belirledi.

Yakın dönemdeki çalışmalarında Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası ekonomistlerinden Çağatay Bircan ve LSE'den Orkun Saka, seçim sürecindeki siyasal kredi verme tercihinin dair kanıtlar ortaya koydular. Ancak yararlandıkları perspektif bankaların maddi yeniden üretim esaslarına ya da içinde faaliyet gösterdikleri birikim modeline yeterince dikkat etmiyor.

Devlet bankaları toplumsal ihtiyaçlara cevap verebilecek finansal kuruluşlar. Özgül konumları, kamusal faydanın, faaliyetlerinde gözetilen bir ilke haline gelmesi için kapı aralıyor. Ancak kamusal fayda doğrultusunda faaliyet göstermeleri şart değil. Devlet bankaları aynı zamanda siyasal istismara da açık konumdalar. Kısacası özselle olarak "iyi" ya da "kötü" değiller. İşlevleri tarihsel olarak değişebiliyor. Türkiye'de banka özelleştirmesine karşı mücadele 2001 sonrasında başarısızlığa uğradığında ve fakat bu bankalar "elde kaldığında", AKP'nin projelerinin birer uzantısı haline geldiler. Örneğin İslami finansal derinleşme bağlamında kullanılmaları düşüncesinin ağırlık kazanması 2008-09 krizi sonrasında gerçekleşti ve 2015'ten itibaren devlet katılım bankaları açıldı.

Hazine destekli yatırım kredileri veren bu bankalar, aynı zamanda AKP'nin planları ile ekonomik tempo doğrultusunda zamanlaması belirlenen ucuz kredi kampanyaları düzenliyorlar. Daha önceki bir araştırma sırasında görüştüğümüz ve 2008-09 çöküşü sırasında ısrarla kredi vermeye çalıştıklarını anlatan bir devlet bankası şube müdürü aldıkları talimatı "yağmur yağarken şemsiye kapatılmaz" cümlesiyle özetlemişti.

Değindiğim kampanyaların, bankaların genel kârlılığına darbe vurduğu sonucuna varmamak gerekiyor. Türkiye Bankalar Birliği (TBB) verilerine göre devlet bankaları AKP döneminde özkaynak kârlılığı bakımından sürekli, ortalama aktif kârlı-

lığı bakımından 2010-12 dönemi hariç her zaman özel bankaların önünde yer aldılar. 10 yıl önceki çöküş sırasında verilen tepki işe yaradığı için son yılların ekonomik sürüklenmesi sırasında bu bankalara daha sık başvurulduğunu gördük.

ŞEMSIYİYİ KAPATMAYINCA

Hazine 2009-2010 yılları ve sonrasında garanti çerçevesini genişletti. Kamu-özel işbirliği projeleri kapsamında finansman garantileri ile ilgili mevzuat değişiklikleri görüldü. Buna karşın yeterli finansman bulunmaması nedeniyle devlet bankaları devreye sokuldu. Hem bu projelerin finansmanı için araya girilmesi hem de başka alanlardaki kullanım sıklığı devlet bankalarının brüt dış borç stokunun 2009 yılında 4,7 milyar dolardan 2018 yılı sonbaharında 43,3 milyar dolara çıkmasına neden oldu. Devlet bankalarının yurt dışı borçlarının özel bankalara nazaran çok daha hızla artışı 2009 sonrasında devlet bankaları nezdinde şemsiyenin bir bakıma hiç kapatılmamasının ve özellikle bazı sermaye gruplarına destek sağlanmasının sonucu.

2016 sonbaharında başlayan devlet destekli kredi genişlemesi sırasında verilen kredilerin Kredi Garanti Fonu (KGF) mekanizması üzerinden bütçeye etkileri halen görece sınırlı. Şirket yüzdürmenin genel olarak sektöre ve devlet bankalarına olan etkisini önümüzdeki aylarda daha yakından takip edebileceğiz.

2018-19 Krizi sırasında ise daha önceki kullanımların verdiği özgüven kampanyalarla sınırlı kalmadı, varlığa dayalı menkul kıymet piyasasının derinleştirilmesi uğraşlarına kadar uzandı. Ziraat Bankası aracılığıyla kredi kartı borçlarının yapılandırılması girişimi kriz sırasındaki hamlelerden birisi. Bankanın anlaşmalı olduğu şirketlerin konut projelerinde kredi faizlerinin yarıya yakın bir oranda indirilmesi gibi önlemler de söz konusu. 2018'de son aylarda biraz sıçrayarak toplamda 3,8 milyar TL'ye varan mali kurumlar görev zararı, 2019 yılının ilk iki ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 30 arttı. Değindiğim kampanyalarda faiz yükünün bir kısmının banka tarafından üstlenilmesi nedeniyle gelir kaybı ödemeleri son birkaç aydaki hızla artmasa da artmaya devam edebilir.

Fakat bu kampanyaların bütçeye maliyeti ile siyasal etkisi (ve seçim konjonktürü) göz önünde bulundurulduğunda geri durmamak ağır basıyor. Devlet bankalarının daha riskli bir kredi portföyüne doğru itilmesi 2008-09'da işe yaradı. TBB bugün de sürekli olarak sektöre kredi kanallarının açık tutulması çağrısı yayımlıyor olabilir, ama bu işi üstlenen esasen devlet bankaları.

Bankaların Kredi Hacminde Değişim (3 Ağustos 2018 - 1 Mart 2019)				
	Lira	Yabancı Para	Lira (Reel değişim)	Yabancı Para (Reel değişim)
Sektör	-3,6	3,8	-12,1	-4,7
Devlet	5,4	11,6	-3,1	3,2
Özel	-8,1	-4,5	-16,6	-12,9
Yabancı	-10,9	2,9	-19,4	-5,5

Kaynak: BDDK, Haftalık Bülten, Türk Lirası cinsinden ifade edilen kredi hacmi

Yukarıdaki tabloda aktardığım rakamlar özel bankaların kredi hacminin yedi ay önceki seviyesinin gerisinde kaldığını, devlet bankalarının ise bu seviyeyi aştığını gösteriyor. Hem Türk parası hem de yabancı para cinsi kredilerde kamu bankaları yoğun kredi kullandırmaya devam ediyorlar. Bu sayede 13 haftalık ve kur etkisinden arındırılmış ortalamalarda değişime bakıldığında kredi hacmi daralması Mart başında sona ermiş duruyor. Kısacası son aylarda devlet bankaları eli ile yaratılan eğilim önümüzdeki haftalarda devam ederse kredi çöküşü sonlanmış olacak.

EĞER DOLUYA DÖNERSE

Peki devlet bankalarının kullanımın sınırı var mı? Kısaca yanıt verecek olursak, evet.

Sınır, bankaların borçlanma maliyetinde ve finansman kaynaklarında. Önceki yıllarda görülmemiş oranlarda faizle sendikasyon kredisi alan ve borç

çeviren ticari bankalar bu maliyeti müşterilerine yansıtıyor. Devlet bankaları maliyeti zaman zaman aynı oranda yansıtmıyor olabilirler, ancak düzenledikleri kampanyaların bütçeye getireceği yükün bir sınırı var. Devlet bankaları içinde buldukları ilişkiler açısından ve birikim modelinden tamamen yalıtılmış bir şekilde faaliyet göstermiyor.

Bu nedenle kamu-özel işbirlikleri projeleri vesilesiyle artan banka borç stoku kadar, ekonomik toparlanma amacıyla dağıtılan kredilerin artan oranlarda takibe düşmeye başlaması olasılığı ve Türkiye'nin borçlanma maliyetinin yüksekliği de birer risk oluşturuyor.

Devlet bankaları aracılığıyla Türkiye'nin toparlanmasına yapılan yatırım, her kredi gibi geleceğe yönelik bir tür bahis niteliği taşıyor. AKP kadroları halen dövize yönelişi engellemeye çalışırken, haneler ve şirketlerin döviz tevdiat hesaplarında son 11 haftada 14,8 milyar dolarlık artışın gerçekleşmesi bu bahse herkesin katılmadığına işaret ediyor.

Vergi reformu mu, vergi soygunu mu geliyor?

Sermaye düzgün vergilendirilmediğinde, vergi politikası gelir dağılımı adaletsizliğini derinleştirdiğinde, yapılan o değişikliğe birileri “reform” adı verebilir ama sonuç aslında sermayeye kaynak transferi oluyor.

ALİ RIZA GÜNGEN

Vergi reformu söylemi tekrar dolaşıma girdi, yeni bir vergi sistemi için çalışmaların başladığı en yüksek seviyeden ilan edildi. En azından 65’inci hükümet programının ilanından bu yana süren “yeni” vergi reformuna ilişkin çalışmalara dair gelecek hafta içinde, “reform paketi” açıklaması sırasında daha fazla bilgi sahibi olacağız. Henüz içeriğine dair yeterli bilgi sahibi olmadığımız düzenlemeleri kısa bir zaman içinde göreceğiz. Bu bağlamda vergi reformu tartışmasını hatırlatmak ve amacın ne olduğunu sormak gerekiyor.

ÖNCEKİ KRİZLERDE NE OLDU?

Hiç sektirmez. Türkiye’nin krizleri başlarken ya da olgunluk çağına girerken vergi reformu gündeme sokulur. Genellikle kırılmış, ilk dillendirilen amacı pek yansıtmayan ve vergi kaynaklı biçimde gelir adaletsizliğini derinleştiren düzenlemeler yapılarak reform gündemi kapatılır. Bir dahaki kriz ve çöküşe kadar...

1994 krizi öncesinde başlayan vergi reformu tar-

tışması sermaye gruplarının 1993 Aralık'ında "bizi zora sokmayın" müdahalesiyle boşa düşmüştü. 1994 krizi sonrasında bir seferlik ek vergiler getirildi, özelleştirme hamlesiyle devletin girdiği borç kapanının ötelenmesine uğraşıldı. 2001 yılında ise bankacılık sektöründe devir ve birleşmeleri teşvik etmek amacıyla vergi teşviki sağlandı. 2003'te vergi barışı ile ekonomik canlanmanın desteklenmesi hedeflendi, 2002'de başlatılan özel işlem vergisi uygulamasının uzatılması, çeşitli dolaylı vergilerin artırılması gibi tedbirler görüldü.

Bazı değerlendirme metinlerine göre 2001 krizi sonrasında bu ve benzeri politikalarla vergi tabanı genişletildi. Kesin olan husus vergi gelirlerinde artış sağlanmış olmasıydı.

Aslında söz konusu olan dolaylı vergilerin ağırlığının daha da artması vesilesiyle ekonomik canlılık olduğu müddetçe vergi gelirlerinin artışının teminidi. Bu nedenle vergi tabanını yayma söylemi de hiç gündemden düşmedi. Örneğin Mehmet Şimşek, Maliye Bakanlığı (2009-15) ve Başbakan Yardımcılığı (2015-18) boyunca sık sık reformdan bahsetmeye devam etti. Başka alanlarda olduğu üzere hem sorunu derinleştirmeye devam ettiler, hem de sürekli çözümün anahtarını salladılar.

YAPACAKLARININ TEMİNATI

Yerel seçimler sonrası balkon konuşmasında, TÜSİAD'ın seçim günü açıklamasını kopyalayanların yeni vergi düzenlemelerini daha fazla erteleyemeyeceklerini biliyoruz. Bunun bir nedeni bütçenin faiz dışı açık verir duruma gelmesi ve vergi toplamadaki sorunlar ise diğer nedeni de rekabet avantajı için vergi düzenlemeleri konusunda sermayenin baskısı. Hazine ve Maliye Bakanı Albayrak bir ay önce yaptığı açıklamada şunları belirtmişti: "Vergi Konseyimizle yaptığımız toplantıda, Türkiye'deki yerli ve yabancı yatırım yapan

tüm reel sektörün, küresel rekabet ikliminde çok daha avantajlı konuma geleceği, çok detaylı bir vergi reformu süreci başladı". Seçim sonrasında doğrudan vergilerin ağırlığını artıracak bir mimari değişikliğin gündemde olduğu haberi yaptırılsa da, reformun başlangıcını ve "mimari"nin biçimlendirildiği ortamı görüyoruz. Yazının başında belirttiğim üzere henüz detaylı bir açıklama yok. Ancak önümüzde karanlık bir tablo duruyor.

Türkiye'de devlet, sermayeden ve aracı mükelleflerden yeterince vergi toplamıyor. Muhasebat Genel Müdürlüğü verilerine göre vergi gelirlerinde tahsilat tahakkuk oranı 2006 yılında yüzde 91'den 2018'de yüzde 78'e geriledi. Türkiye'de 2018 yılında tahakkuk eden verginin 168 milyar TL'si tahsil edilmedi. Yurттаşların mal ve hizmet alımı sırasında ödemiş olduğu ve devletin aracı mükelleflerden toplaması gereken dâhilde alınan katma değer vergisinde tahsil edilmeyen vergi miktarı 73,5 milyar TL.

Altını çizmek gerekirse devlet bazı kesimlerden vergiyi toplamasına da, ücretliler o vergiyi her koşulda ödüyor. Hem kaynağında yapılan kesintilerle, hem de dolaylı vergilerle. Bugün bir asgari ücretli, kendi brüt ücreti göz önünde bulundurulursa, neredeyse gelirin yarısını doğrudan ve dolaylı vergi olarak ödüyor.

Türkiye'de vergi hâlihazırda esasen ücretlilerden ve tüketilen mal ve hizmetler üzerinden alınıyor. Aşağıdaki tablodan takip edilebileceği üzere AKP döneminde durum daha kötüleşmiş ve kurumlar, mülkiyet, serbest, faiz ve kira gelirlerinden alınan vergilerin toplamdaki oranı yüzde 30'dan 20'ye gerilemiş. Her akaryakıt pompası tahsilat bürosuna dönüştürülür, her hizmet üzerine daha fazla vergi yüklenirken toplumun geniş kesimleri üzerindeki vergi yükü artmış, sermaye üzerindeki vergilerin toplamdaki payı azaltılmış.

Faktör Gelirleri Arasında Dağılım	2000	2015	2017
Toplam Vergi Gelirleri	100,0	100,0	100,0
Ücret + Dolaylı Vergiler	64,7	74,5	74,1
Ücret + Dolaylı Vergiler + Tarım	64,9	74,9	74,4
Serbest+Faiz+Kira+Kurumlar+Mülkiyet	30,7	20,4	20,0
Diğer	4,4	6,4	5,7

Not: Faktör gelirlerinde muhtasar beyannamedeki rakamlar ile toplam vergi gelirleri arasında uyumsuzluk nedeniyle toplam 100'ü geçebilir. Açıklama ve tablonun kaynağı için bkz. Albayrak, Ö. (2019) "Avrupa Birliği Deneyiminin Işığında Kemer Sıkma Politikaları ve Türkiye'nin Krizi", Mülkiye Dergisi, 43 (1).

Durumun pratik sonucu vergi sonrasında toplumsal eşitsizliğin ağırlaşmasıdır. En yoksulların üzerindeki dolaylı vergi yükü oransal olarak en zenginlerin üzerindeki dolaylı vergi yükünün oldukça üzerinde. Kısacası, gelir dağılımı adaletsizliğini derinleştirecek bir vergi politikası zaten yürürlükteyken, AKP döneminde daha da derinleştirilmiş. Söz konusu vergi yönelimi aynı zamanda hanelerin borçlandırılması ve kredi genişlemesine dayalı büyüme düşüncesinin de tamamlayıcısı.

Bu nedenle Türkiye'nin acilen bir vergi reformuna ihtiyacı olduğu doğru. Ancak yaptıkları yapacaklarının teminatıysa hakkaniyetli bir düzenlemenin AKP kanadından gelmeyeceği de açık.

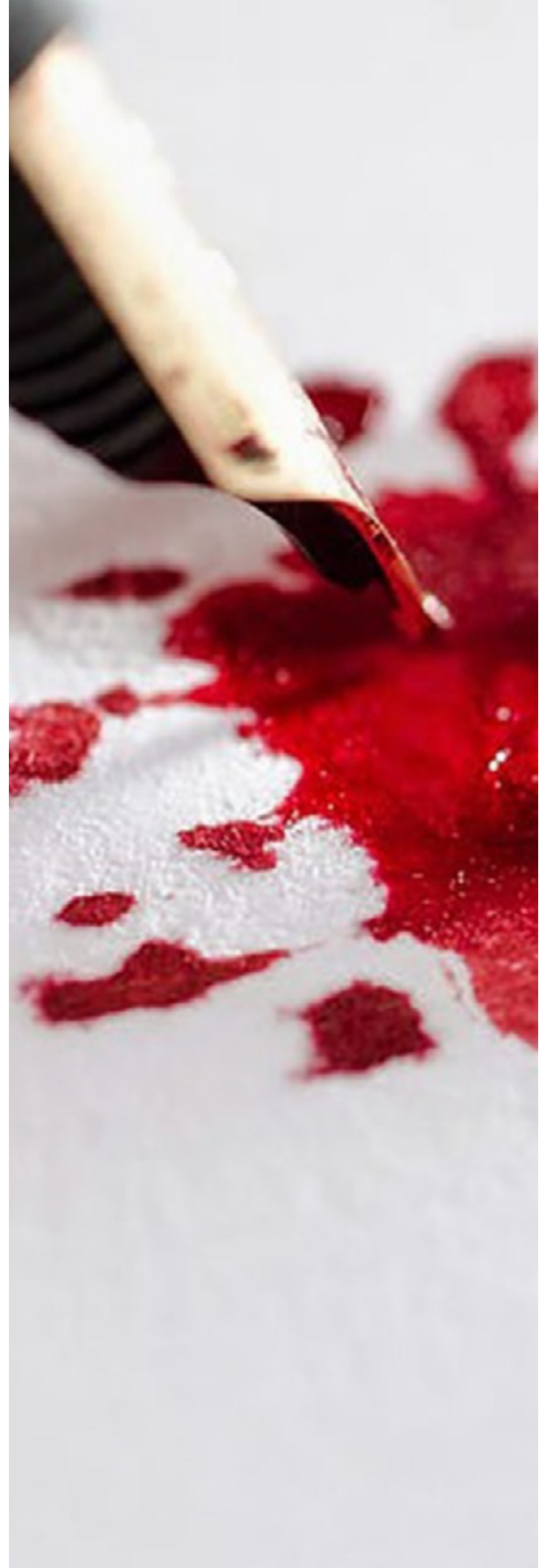
KIRMIZI MÜREKKEP YOKSA

Siyasal düşünür Slavoj Žižek'in kendi konuşmalarında sıkça anlattığı bir fıkra var. Sibiryaya giden bir eski Doğu Alman işçisi mektuplarının sansür-cüler tarafından okunacağından emin, arkadaşlarına salık verir: Eğer mavi mürekkeple mektup yazarsam okuyacaklarınız doğrudur, kırmızı mürekkeple yazarsam okuyacaklarınız yanlıştır.

Bir ay sonra mavi mürekkeple yazdığı ilk mektubunu gönderir: "Burada her şey mükemmel, dükkânlar dolu, yiyecek bol, evler geniş ve düzgün ısınıyor, sinemalar Batı'dan filmler gösteriyor, etrafta çok sayıda güzel kız var – olmayan tek şey kırmızı mürekkep."

Politika yapım süreci ve son yirmi yılın vergi tercihleri, bugün dile getirilen vergi reformunun gelir ve kurumlar vergisi kanunlarının tek bir metinde toplanmasının ötesine geçeceğini ve Meclis'teki görüşmeler sırasında çok çeşitli istisnaların eklenebileceğini söylemeye izin veriyor. Sermaye düzgün vergilendirilmediğinde, vergi politikası gelir dağılımı adaletsizliğini derinleştirdiğinde, yapılan o değişikliğe birileri "reform" adı verebilir ama sonuç aslında sermayeye kaynak transferi oluyor.

Mevcut yönetime göre her şey mükemmel, yeni mimari adalet sağlayacak, vergi tabana yayılacak, reel sektör rekabetçi hale gelecek, yeni gelir olanakları yaratılacak – olmayan tek şey kırmızı mürekkep. Başından beri, gündemlerinde olmayan tek şey sermayenin daha fazla vergilendirilmesi.

Ne ‘dikey’ ne ‘yatay’, mesele çukur!

“Gerekirse takayla yüzer Londra’yı, takunyayla yürür Berlin’i alırız” diyen Sofular kıraathanesinin palavracısı Sakallı Vasfi gibi, AKP’li adayların da coşmasının bir nedeni olmalı. Belediye hizmetleriyle çözülemeyeceği düşünülen, ancak ‘beka halısı’nın altına süpürülerek örtülmeye çalışılan bir neden. Erdoğan’ın şu sıralar pek sevdiği ‘yatay-dikey’ mimari karşılaştırması ipucunu veriyor. Nasıl mı?

BAHADIR ÖZGÜR

Binali Bey (Yıldırım), “İstanbul’un çözülemeyecek hiçbir sorunu yok” dedi. Ankara adayı Mehmet Bey (Özhaseki) durur mu? “Başkent ak belediye-cilikle tanışacak” diye el yükseltti, o da. Bu açıklamaları duyanların “Peki ama bizi kim yönetiyor?” sorusu ise Başkan’ın, “Orman dinlemiyor kesiyor, oraya dikey mimari yapayım arada da malı götürüreyim. Doğa umurunda mı” sözlerinin çizdiği sürreal siyasetin boşluğunda yankılandı...

Ahmet Hamdi Tanpınar’ın “Abdullah Efendi’nin

Rüyaları” hikayesinde olaylar düş ile gerçek arasında bir yerde durur. Sahici mi, hayal mi ikilemindeki bir adamın öyküsüdür anlatılan. Tanpınar, okurun da içinde kaybolduğu Abdullah Efendi’nin bilinç akışını şöyle özetler:

“Talihi küçük bir vodvil muharririydi. Fakat o bu vodvili bir Sofokles veya Shakespeare tiyatrosu imiş gibi ciddi ve mustarip yaşadı. Onun için hayatı dışarıdan gülünç ve iç tarafından büyük ve azametliydi. Hepimizin seyrederken o kadar gül-

düğümüz ve eğlendiğimiz Sekizinci veya cinsinden bir piyeste ciddiyetle rol almış bir Kral Oidipus veya Antigone, yahut Othello tasavvur edin. İşte zavallı Abdullah'ın hayatı.”

Türkiye de sanki bir seçim sürecinde değil, AKP'nin bilinç akışına kapılmış sürükleniyor. Tragediyi kimin, vodvili kimin oynadığı; kimin kahraman, kimin mağdur olduğu birbirine karışıyor.

Lakin 25 yıldır belediyeleri, 16 yıldır ülkeyi yöneten bir partinin bu denli gerçeklikten kopmasının imkansız olduğunu söylüyor, bir dış ses. Seçmeni sürreal boyuta çekmeye çalışmanın bir manası olduğunu, iktidarın sunacak somut şeyler bulmamasından ziyade, günahlarından arınmak için sandığı bir 'vaftiz ayinine' çevirmeye çalıştığını fısıldıyor.

Yoksa iktidar bol keseden para verip yardım dağıtıyor yine, proje açıklıyor, hatta cennet beratına vardiıyor işi. Demek ki, kolay kolay giderilemeyecek bir hasar var ortada. Gerçeklikle düş arasında bir yerlerde kaybedilmek istenen bir hasar...

Mithat Cemal Kuntay'ın Üç İstanbul romanında, "Gerekirse takayla yüzer Londra'yı, takunyayla yürür Berlin'i alırız" diyen Sofular mahallesinin kıraathane ajitatörü palavracı İttihatçı Sakallı Vasfi gibi, AKP'li adayların coşmasının nedeni biraz da bundan.

Öyleyse kendi belediyeçilik pratiğinin sonuçlarını

kelime oyunlarının ardına gizlenip sinsice reddedecek kadar vahim olan sorun nedir? Belediye hizmetleriyle çözülemeyeceği düşünülen, ancak 'beka halısının' altına süpürülerek örtülmeye çalışılan mesele ne?

İroniktir ki, Recep Tayyip Erdoğan'ın şu sıralar pek sevdiği 'yatay-dikey' mimari karşılaştırması, aynı zamanda bu soruların da yanıtını barındırıyor...

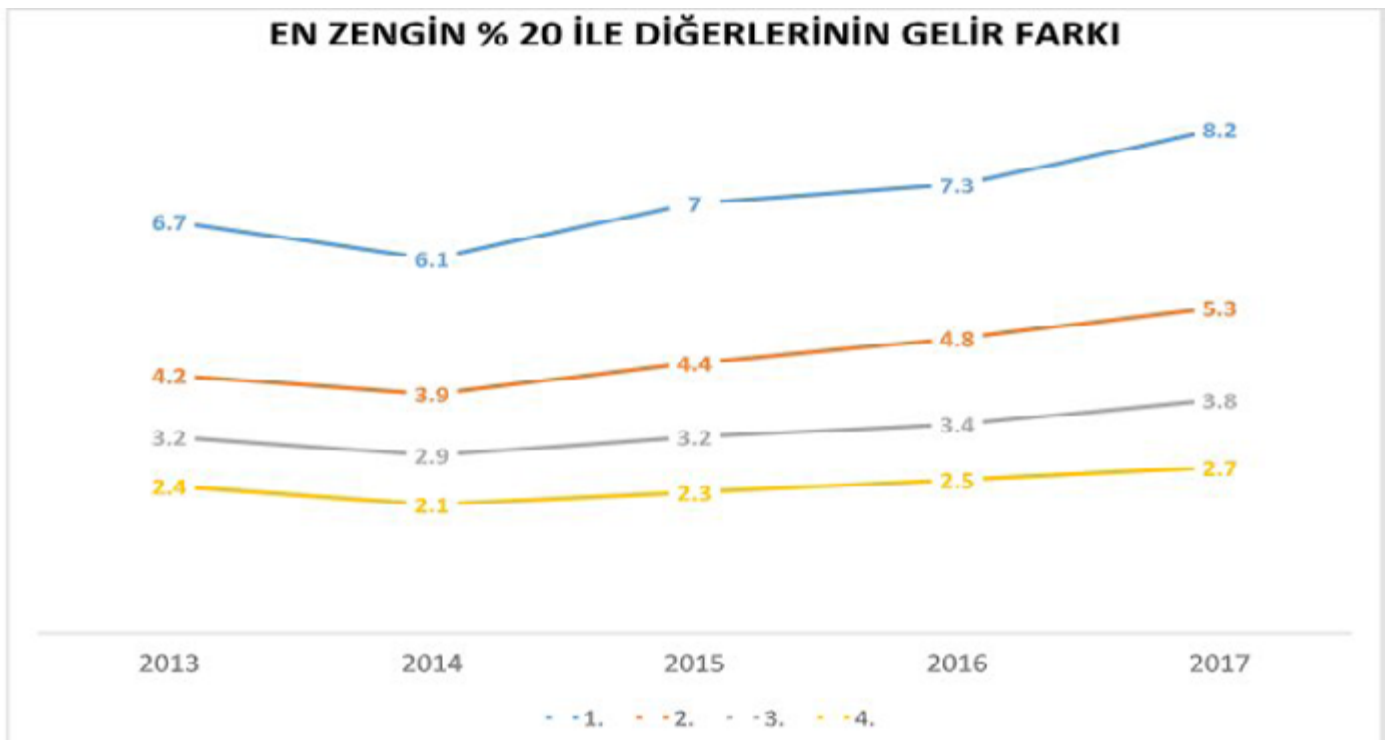
DIKEY-YATAY TOPLUM MİMARİSİ

Bina mimarisindeki 'yatay-dikey' yaklaşımının toplumsal mimaride de bir karşılığı bulunuyor. Üstelik çok daha gerçek ve can yakıcı.

Gelir adaletsizliği ölçülürken de bu iki kalıba başvurulur. Yatay ölçüm; toplumda üretilen her bir kazanç kaleminin zenginle fakir arasındaki dağılımını gösterir. Mesela; gayrimenkul rantı veya maaş gibi. Dikey yaklaşım ise toplam gelirin nasıl bölüşüldüğüne işaret eder. "Gelirin yüzde 50'sine nüfusun yüzde 20'si el koyuyor" denildiğinde kastedilen şey de budur. Teori kabaca böyle.

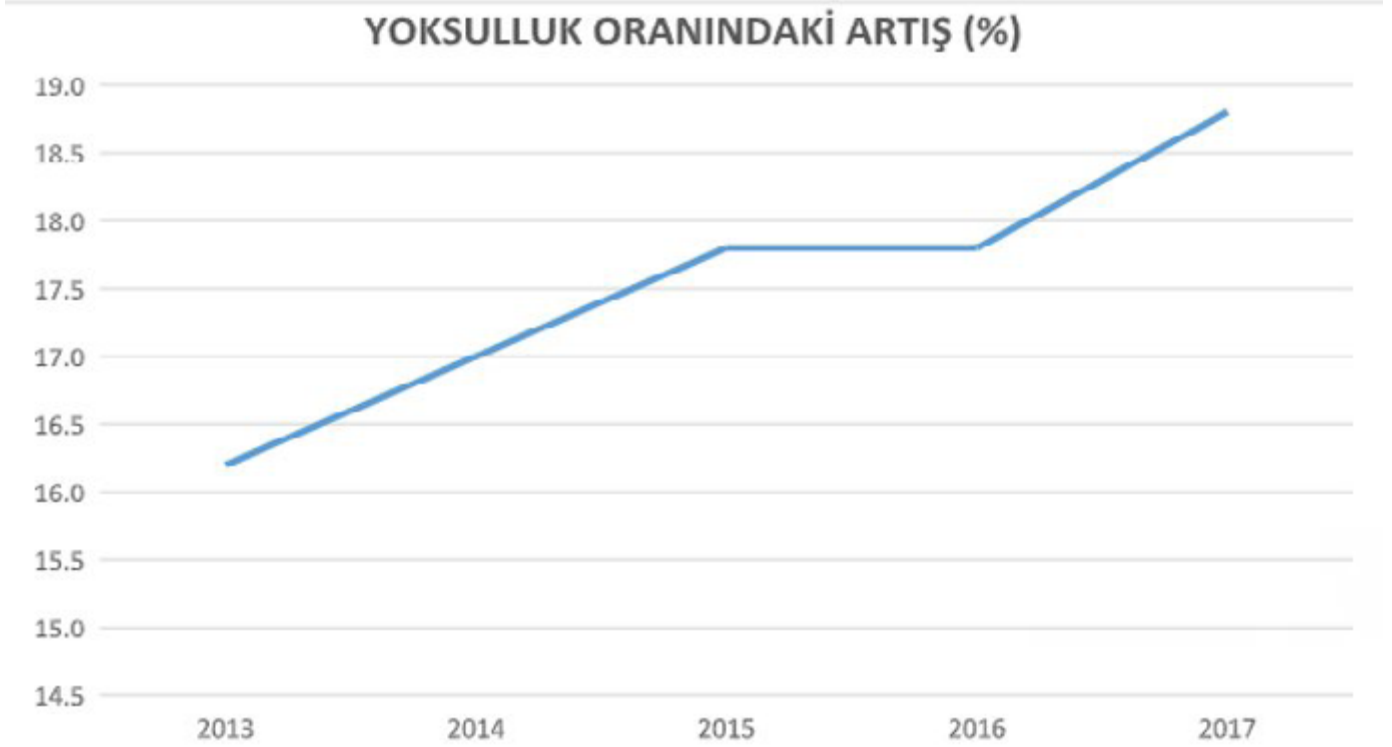
Gelin somut bir örnekten gidelim şimdi. Bakalım İstanbul'un çözülemeyecek esas sorunu neymiş ve Binali Bey geçmiş 25 yılı niye silmek istiyormuş.

TÜİK verilerinden çıkarılan aşağıdaki grafik İstanbul'un en zengin yüzde 20'si ile diğer dört gelir grubu arasındaki uçurumun kaç katına çıktığını anlatıyor.

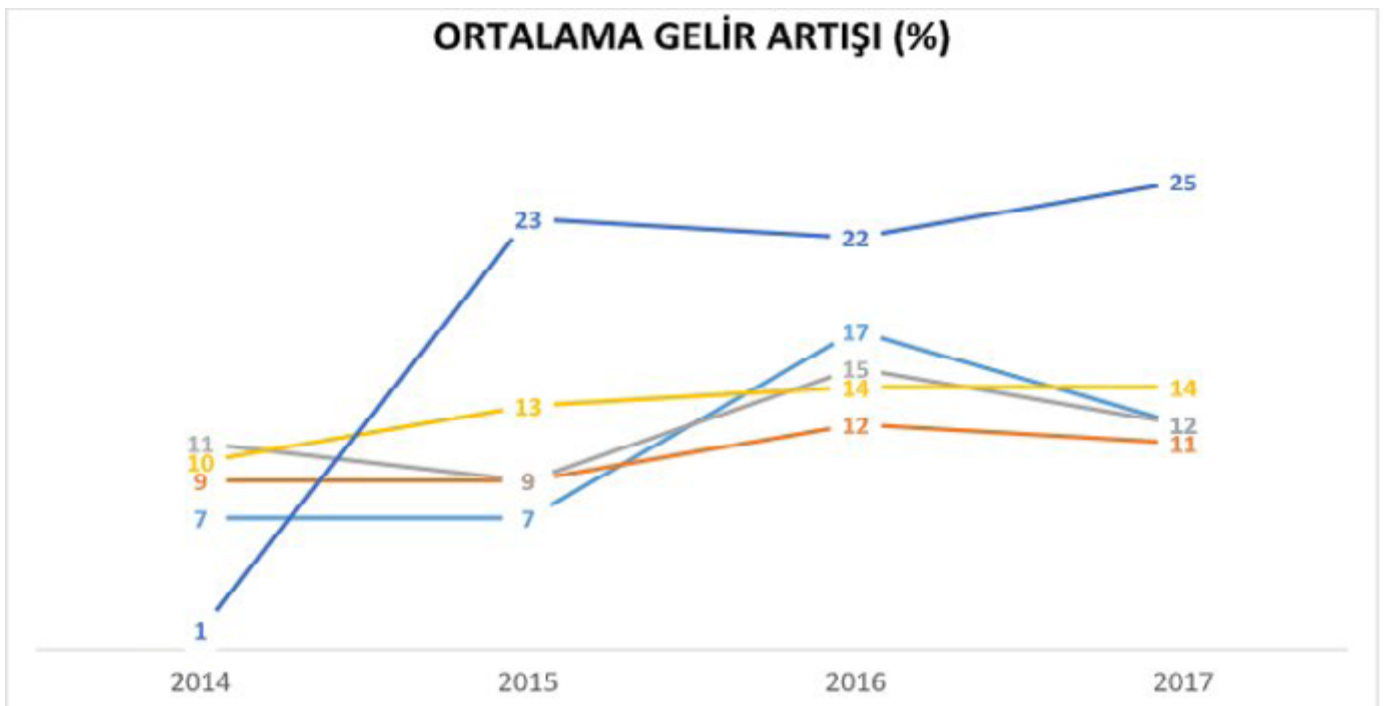
Mavi renkli 1. grup en yoksul yüzde 20'yi temsil ediyor. Kalanlar da gelire göre diğer gelir gruplarını. En fakirle en zengin arasında şu andaki fark 8.2 kat. Sırasıyla diğerleriyle fark da 5.3, 3.8, 2.7. Burada önemli olan, resmi verilere göre Türkiye genelinde fark 7.7'den 7.5'e düştüğü halde farkın İstanbul'da büyüyor olması. Hatta diğer illerde de küçük azalmalar söz konusu. İstanbul'da 2014'ten beri durmadan açılıyor.

Şu çizgi ise İstanbul'daki yoksulluk oranının değişimini gösteriyor:

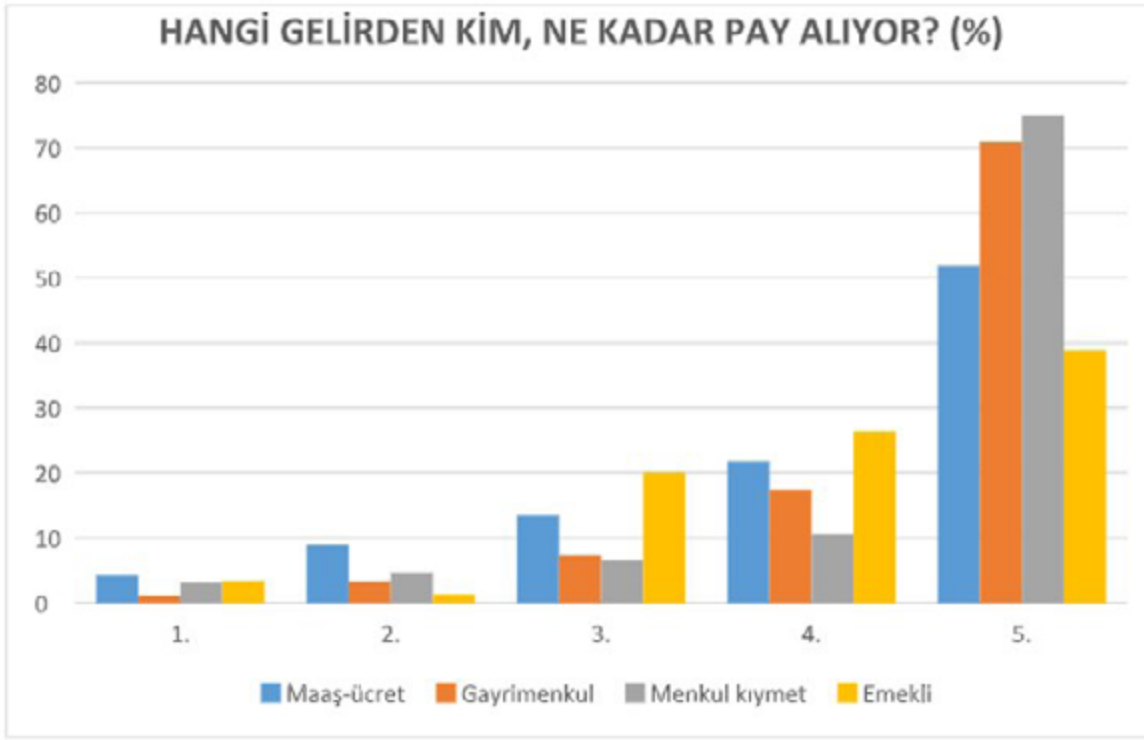
Son beş yılda yoksul sayısı İstanbul'da yüzde 31 artarken, yoksulluk oranı yüzde 16.2'den yüzde 18.8'e yükseldi. Yine dikkat çeken şey, son bir yılda oranın bir puan artması. Türkiye genelinde tam tersi, küçük de olsa azaldı. Aynı şekilde diğer illerde de öyle. Tabii bu hesaplamanın en fakirler için aylık ortalama 2 bin 500 lira gelir üzerinden yapıldığını hatırlatalım. Bağımsız araştırmalar gerçek yoksulluk sınırının İstanbul için çok daha yüksek olduğunu belirtiyor. Haliyle oran da sayı da resmi verinin üzerinde.

Gelelim asıl meseleye... Bu gelir nasıl bölüşülüyor? Bütün sorun burada. Önce gelir gruplarının kazançlarındaki artışı gösteren grafiği verelim.

En zenginleri temsil eden 5'inci grubun gelir artışı diğerlerinin kat kat üzerinde. Kendine en yakın 4'üncü gelir grubunun dahi neredeyse iki katı. Özellikle birkaç yılda makas iyice açıldı. En fakir kesim olan 1'inci grubun gelir artışı 2016'dan sonra adeta çöktü. Diğer grupların da benzer. 2018'deki ekonomik krizin tabloyu daha da dramatik hale getireceğini öngörmek zor değil.

Sıradaki grafik ise AKP iktidarının ısrarla kaçmaya çalıştığı 'en büyük günahı'nı temsil ediyor işte. Yukarıdakilerin tamamı 'dikey' ölçümdü. Bu ise Erdoğan'ın sevdiği 'yatay' tarzın toplumsal mimarideki tam karşılığıdır.

Grafik 2017'de toplam gayrimenkul rantından, ücret gelirlerinden, emekli ikramiyesi ve maaşından hangi kesimin ne kadar pay aldığını veriyor. En üst gelir grubunun tüm kalemlerde aldığı payın yüksekliği görülüyor zaten. En fakirlerin maaş ve ücretlerden aldığı minik pay bir yana, emekli dahi olamıyorlar.

Ama özellikle gayrimenkul ve menkul kıymetler yani faiz, döviz, hisse senedi vb. gelirindeki devasa fark göze çarpıyor. Gelir adaletsizliğinin en önemli nedenlerinden birini bu rant kaynakları oluşturuyor çünkü. En fakirle en zengin arasındaki 'adaletin' kısa bir bilançosunu çıkaralım: Maaşta 13, emeklilik gelirinde 12, menkul kıymette 24, gayrimenkulde ise fark 64 kat.

Yaratılan rantın neredeyse tamamı en zenginlere gidiyor. Diğer gelir düzeylerindeki vatandaşların o çok övülen kentsel ranttan aldıkları paylar deyim yerindeyse deveye kulak! Mirasyedilerin, rantiyelerin, yeni yetme zenginlerin yanında 'ha-

yattan bir dilim' sadece...

AKP döneminde ne kadar geriye giderseniz gidin sonuç değişmiyor. Türkiye genelinde en zenginler toplam gelirin yüzde 47'sine el koyarken, İstanbul'da bu oran yüzde 51.7'dir. Bir yıl önceye kıyasla illerdeki adaletsizlikteki değişim yarım puanı zor bulurken, İstanbul'un artışı 2.6 puan oldu. Beş yılda İstanbul'da ortalama gelir de 2 bin dolara yakın eridi.

Buyurun size 'yatay' mimari...

İster 'dikey' ister 'yatay' tercih etsinler, iş dönüp dolaşıp birilerini daha zengin, birilerini daha fakir yapan inşaaata kilitleniyor sonuçta. Zira, cennet de vaat etse AKP'nin bilinç akışı budur. Kentin rantı daima Cengiz Efendi'ye, çukuru da zavallı Abdullah'a düşer...

Yine hangi yandaşın önü açılıyor?

AKP'nin 17 yıldır değişmeyen, geri adım atmadığı, taviz vermediği; ekonomik kriz de çıksa trenler kaza da yapsa istikrarla sürdürdüğü bir politikası var: Nerede bir kamu kaynağı varsa, oraya bir 'yandaş sebili' kurmak. İşte seçime bir kala 17 yıldır değişmeyen bu kural yine tıkr tıkr işledi.

BAHADIR ÖZGÜR

Soğan, patlıcan, faiz, dolar, işsizlik, enflasyon ...
Spekülatör, dış güç, iç düşman, zillet ittifakı, adiler!

Bir yanda katlanarak artan sorunlar, diğer yanda memlekete 'aşkla' hizmet ettiğini söyleyen AKP'nin çözümlerinin özeti bu. Sevdikçe şiddeti artıyor, bağlandıkça öfkesi büyüyor. Mesele nedir?

17 yılda AKP'nin taviz vermediği, değiştirmedeği; ekonomik kriz de çıksa trenler kaza da yapsa istikrarla sürdürdüğü bir politikası var: Nerede

bir kamu kaynağı varsa, oraya bir 'yandaş sebili' kurmak. İşte seçime bir kala 17 yıldır değişmeyen bu kural yine başarıyla işledi. Gündemin patirtisi arasında sessiz sedasız iki yönetmelikte yapılan üst üste değişiklikler akıllarda soru işaretini bıraktı. Nasıl mı? Hikayeyi başından alalım...

20 Mart günü bu köşede Kılavuzluk ve Römorkör-lük Yönetmeliği'nde yapılan apar topar değişikliğe yer verildi. Meraklısı için yazı şurada.

31 Aralık 2018 günü yayımlanan yönetmelik aslında uzun süredir devam eden kılavuzluk ve römorkörlük hizmetlerinin özelleştirilmesi sürecini tamamlamaya dönüktü. Ancak her işte olduğu gibi AKP bu hizmetin de belli adreslere gidebilmesi için küçük dokunuşlar yaptı. 14 Mart günü iki madde değiştirildi. Mesela; ‘birinci derece yakınlar’la ilgili kısıtlamalar kaldırıldı. Teknik ve hukuki pek çok detay var ama özeti böyle.

27 Mart günü yine dikkat çekmeyen bir başka yönetmelikte daha değişikliğe gidildi. Gemi Acenteleri Yönetmeliği’nin 12. Maddesinin ‘c’ bendi yürürlükten kaldırıldı. Düzenleme şöyle: “Temsil ettikleri gemilere yönelik doğrudan veya dolaylı olarak; her ne surette olursa olsun kılavuzluk, römorkörlük ve palamar hizmetlerini ve ayrıca acentelik sözleşmesinde belirtilmedikçe yükleme ve boşaltma hizmetlerini, kendi nam ve hesaplarına veremezler.”

Gelin bu yönetmelikler değişirken sektörde neler olup bittiğine de bir bakalım...

Türkiye’nin en büyük özel kılavuzluk şirketi Deniz Kılavuzluk A.Ş’dir. Bu şirket, yeni yönetmelik yayımlandıktan bir ay sonra, 5 milyon lira sermayeli Anadolu Kılavuzluk A.Ş. adıyla kurulan yeni bir şirkete ortak oldu. Şirketin diğer ortakları ise ilginç isimlerden oluşuyor: Hamdi Safi, Selahattin Aydın ve Musa Şeneloğlu.

Bu isimleri hatırlayan çıkacaktır mutlaka. Fakat önce şirket ortaklığındaki tuhaf durumu inceleyelim. 3 milyon TL sermayeye denk gelen Şirketin A Grubu hissesi Deniz Kılavuzluk A.Ş.’nin üzerine kaydedilirken, 2 milyon TL sermayeye denk gelen B Grubu hisselerden 1 milyon 20 bin TL Hamdi Safi, 580 bin TL Musa Şeneloğlu, 400 bin TL de Selahattin Aydın üzerine kaydedildi.

Türkiye Ticaret Sicil Gazetesi’nin 8 Şubat 2019 tarih ve 9763 Sayılı Nüshasında yayınlanan şirket tüzüğünde imtiyaz hakkı tanınan B Grubu hisse sahiplerinin şirket karının yüzde 75’ini, A Grubu hisse sahiplerinin ise karın yüzde 25’ini alacağı belirtildi.

Bu teknik açıklamanın anlamı şu: Türkiye’nin alanındaki en büyük şirketi Deniz Kılavuzluk, yeni kurulan Anadolu Kılavuzluk’ta A Grubu hisselerin yüzde 60’ına sahip olmasına rağmen, karın sadece yüzde 25’ini alacak. B Grubu hisselerin yüzde 40’ına sahip Hamdi Safi, Selahattin Aydın ve Musa Şeneloğlu’nun ise karın yüzde 75’ini.

Gelelim bu ballı anlaşmayı yapanların kimler olduğuna...

Safi Holding’in sahibi Hamdi Safi, AKP’yi yakından takip edenlerin bildiği bir isim. Safi Yapı Sistemleri adıyla Safi Holding’in sahibi Hamdi Safi, AKP’yi yakından takip edenlerin bildiği bir isim. Safi Yapı Sistemleri’nin kurucusu. 1973 yılında Rize’de küçük bir atölye olarak kurulan Safi Yapı, 1990’da İstanbul’a taşındı. Denizcilik ile herhangi bir ilgisi bulunmayan ve bugüne kadar bu sektörde faaliyet yürütmemiş Safi Yapı, sadece bina giydirme işiyle meşguldü. Son ortaklıkla beraber de kılavuzculuk işine girmiş oldu.

Hamdi Safi’nin son yıllarda öne çıkan kimliği ise Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Geliştirme Vakfı Mütevelli Heyeti Üyesi olması. Diğer ortak Musa Şeneloğlu da Safi Yapı Sistemleri’nin muhasebe müdürü.

Üçüncü ortak Selahattin Aydın’a gelince. Erdoğan’ın İstanbul Belediye Başkanlığı döneminden mesai arkadaşı. Belediye şirketi Beltur’un eski genel müdürü.

Dönelim esas sorumuza...

Tersaneler ve limanlar hariç sadece İstanbul ve Çanakkale boğazlarındaki kılavuzluk gelirinin yıllık 330 milyon lirayı bulduğu düşünülürse, denizcilik sektörünün bu önemli hizmetini düzenleyen değişiklikler hangi ihtiyacın ürünü olarak yapıldı? Aynı dönemde sektördeki dengeleri değiştirecek yeni bir şirketin kurulması tesadüf mü?

Ulaştırma Bakanlığı elbette bu sorulara yanıt vermeyecektir. Öyleyse devam:

“Bizimkisi bir aşk hikaaayesiii...”

İmamoğlu ve Yavaş, Erdoğan'ın 'ablukasına' nasıl direnecek?

Erdoğan'ın yerel yönetimlerde 'muhalafet rolüne' soyunacağı aşikar. Zira, seçimin genel sonuçları ile Ankara ve İstanbul'un neticesi arasında bir tezatlık görüyor. Ve bu zıtlığı yeniden avantaja çevirmek için de seçim öncesi muhalafetin dili olan krizi, şimdi kendi silahı haline getirmek niyetinde. Peki İmamoğlu ve Yavaş bu 'ekonomik ablukayı' nasıl kıracak?

BAHADIR ÖZGÜR

Detaylı veriler AKP'nin oy oranındaki erimenin büyükşehirlerdeki hezimetin boyutuyla paralel olmadığına işaret ediyor. İstanbul ve Ankara'nın ilçelerinin çoğunda 2018'e göre oyların artırılmasına veya korunmasına rağmen, iki büyük kalenin 'merkezi' kaybedildi. Bu ilginç durumu bir kenara not edelim. Erdoğan tabloyu, iktidara güvenin sürdüğü ama büyükşehirlerde ekonomik sıkıntı içindeki vatandaşın 'yeni bir deneyim' arayışına girdiği şeklinde yorumladı, balkon konuşmasında. Yenilgiden ziyade bir 'uyarı' olarak okuyor rakam-

ları. Lakin, o uyarıya nasıl yanıt vereceği önemli. Kendisinin ve partisinin tavrını mı değiştirecek yoksa sert politikalara devam mı edecek?

Erdoğan'ın ikinci seçeneği 'revize' ederek sürdürmesi daha güçlü ihtimal. Zira, genel oy düzeyi ile Ankara ve İstanbul arasındaki zıtlığı giderecek türde bir strateji çizmesi muhtemel. Peki nedir o?

Erdoğan'ın siyasi mottosunda CHP'nin 'yokluk', 'kriz', 'istikrarsızlık' olduğu yazılı. Şimdi tuhaf

biçimde merkezde mutlak iktidar olsa da, yerelde muhalefet rolüne hazırlanıyor. Bunu da seçim öncesi muhalefetin dili olan krizi, iki kente muhalefet etmenin silahlı haline getirerek yapmayı planlıyor.

ANKARA VE İSTANBUL NE DURUMDA?

Malum; Ankara ve İstanbul'un kaybedilmesi, AKP için rant dağıtım mekanizmasının en önemli araçlarının yitirilmesi demek. Refah Partisi'nden beri iki belediye üzerinden yaratılan kaynaklar ve bunların paylaşılması, Erdoğan'ın güttüğü siyasetin de ana dinamiği. 'Esnek' yerel bütçe; çıkar ağı örmek bakımından 'katı' merkezi bütçeden daha avantajlı, rant yaratma ve tabana yayma bakımından da daha mahirdi kuşkusuz. Küçük bir pazar tezgahından devasa metro projesine, yoksul bir semtteki esnaftan inşaat şirketlerine uzanan bir kaynak transferi ağıydı. AKP'ye inen darbenin can acıtıcı kısmı burası.

25 yılın sonunda iki belediyenin durumu nasıl, kısaca özetleyelim...

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin (İBB) 2019 bütçesi 23.8 milyar lira. İETT ve İSKİ bütçeleri de eklendiğinde rakam 34 milyar 800 milyon liraya ulaşılıyor ki, merkezi bütçeden pay ayrılan 35 kurumdan fazla. Belediye bünyesinde toplam 28 şirket var ve resmi verilere göre ciroları 11 milyar 300 milyon lira. Ankara'nın bütçesi ise 8 milyar 800 milyon lira. ASKİ ve EGO'nun bütçesi eklendiğinde toplam 14 milyar liraya çıkıyor. Bu rakam 7 bakanlığın bütçesinin üzerinde. Ankara'nın 15 tane şirketi bulunuyor.

Şimdi gelelim bazı gerçeklere...

Her iki belediyenin de nereye ne kadar para harcadığı meçhul. Ankara Belediyesi'nin iştirakleri neredeyse 10 yıldır denetlenmiyor. Belediye meclisinden muhalif bir isim bilgi edinip kamuoyu ile paylaşırsa durumu ancak öğrenebiliyorduk. Kıyıda köşeden sızan bilgiler ise ortadaki gayya kuyusunun dehşeti hakkında biraz fikir veriyor. Mesela; İBB'nin şirketlerinin 2018 yılı üçüncü dönemindeki zararı 95 milyon lira. Şirketlerin karları 'sıfır' görünüyor. Caddeye sokağa araç park ettirmek dışında yatırımı bulunmayan Otopark AŞ'nin zararı bile 18 milyon lira.

Cumhuriyet gazetesinden Hazal Ocak'ın seçimden bir hafta önce yayınladığı habere göre, İBB'nin toplam borcu 22 milyar liraya ulaşılıyor. Yani bütçesi kadar borcu var. 2014 seçimlerinde borç 6 milyar liraydı. Bugün yerli bankalara borç 3.3 milyar lira, yabancı bankalara 11.3 milyar lira. Yine 2014'te borç için yılda 128 milyon lira faiz ödenirken, 2019 yılı ödemesi 1.1 milyar lira.

Ankara 'kayıtsızlık'tan dolayı daha da fena. Melih Gökçek'in yerine 'atanan' Mustafa Tuna, Sabah'tan Yavuz Donat'a verdiği mülakatta, "Belediyeye geldik ve gördük ki, kasa durumu sıkıntılı. Bankalara, piyasaya, müteahhitlere borçlu. Sigorta ve vergi borçları birikti" demişti. Verdiği bilgilere bakılırsa kısa vadeli 950 milyon lira iç borç, kamuya 380 milyon lira ve ödenmeyen de 1 milyar lira borç mevcut. Sayıştay'ın raporunda da yabancı bankalara borcu 1.6 milyar lira görünüyor. Faiz ödemeleri ise yıllık ortalama 174 milyon lira.

Bir de her iki belediyenin İller Bankası'na borcu var. Ankara'nın 270, İstanbul'un da 458 milyon lira. Özetle iki belediye de milyarlarca liralık kaynağına rağmen milyarlarca liralık borca sahip. Daha vahimi yandaşlara dağıtılan ihaleler, mega projeler vb. yüzünden ağır taahhütlerin altına girmiş vaziyetler.

ERDOĞAN NE YAPACAK?

İşte Erdoğan'ın saldıracağı gedik de burası olacak. Seçimden birkaç gün önce yaptığı açıklamayı hatırlayalım: "Alsalar da yürütemeyecekler. Niye yürütemeyecekler? Bunlar oradaki personelin maaşını dahi ödeyemeyecekler. Hepsinin şu anda künyeleri, bütün belediyelerin şu anda borçları hepsi elimizde mevcut. Yürütemeyecekler."

Erdoğan 'merkez benim' derken sadece elindeki devlet kaynağını ve desteğini kastetmiyor. Güvendiği şey, 24 Haziran sonrasında başkanlık rejimi tesis edilirken çıkarılan iki önemli yasal değişiklik. İlki; İller Bankası'nın yapısını değiştiren düzenleme. Bankanın kaynaklarını istediği belediye için kullanmasını önleyen kısıtlama kaldırıldı. Belediyelerin buradan borç alması neredeyse 'başkanın' inisiyatifine bırakıldı. Nitekim İller Bankası'na olan borçlar normalde her yılın sonunda vergi gelirinden belediyelere düşen paydan mahsup edi-

lirdi. İktidar yerel seçimi düşünerek 2018'in Mayıs ayında mahsuplaşmayı erteledi. Bunu iptal ediyor.

Geçen yıl Çanakkale Belediyesi'nin defalarca başvurmasına rağmen İller Bankası'ndan kredi alınması ve fahiş faiz oranlarına maruz bırakılması gözlerden kaçan bir örnekti.

İkinci önemli düzenleme ise bir torba kanunla Cumhurbaşkanı'na Strateji ve Bütçe Başkanlığı vasıtasıyla istediği belediyeye kaynak aktarma yetkisinin verilmesi. İzmir Belediyesi'ne metro yapımı için sadece 30 bin lira kaynak ayrılması, kanunun nasıl işletileceğine dair bir şeyler anlatıyordu. Çevre Kanunu'ndan madencilik kadar pek çok kanunda yapılan değişikliklerle de yerel yönetimlerin bu alanlardaki yetkilerinin büyük kısmı Cumhurbaşkanı'na devredildi. Keza, yüksek rant potansiyeline sahip imar düzenlemeleri de öyle. İstanbul için yeni rant alanı Kuzey Ormanları bölgesi, TOKİ'nin rezerv konut alanı ilan edildi bile.

Dolayısıyla Erdoğan açısından en işlevli strateji, Ankara ve İstanbul'u 'ekonomik ablukaya' almak. Bunun için yeterince 'yasal' alete de sahip zaten. Öyleyse Ankara ve İstanbul bu kuşatmaya nasıl direnecek?

MUHALEFET NE YAPABİLİR?

Erdoğan taktik değiştirirken muhalefetin de taktik değiştirmesi lazım. Geleneksel 'şeffaf belediyecilik' açıklamaları veya 'yeni bir sayfa açıyoruz' trükleri işe yarayacak gibi durmuyor. Erdoğan bir kuşatmaya hazırlanıyor çünkü. İki dev kentin erzağını kısmak, yardım yollarını kesmek için var gücüyle çalışacağı şüphesiz.

Ekrem İmamoğlu ve Mansur Yavaş elbette tecrübeli siyasetçiler. Ne var ki, AKP'nin en büyük korkusunun 'hizmet rekabeti' olmadığı da malum. Seçim öncesi bu denli hiddetin nedeni rant kaynaklarını kaybetmemekse, seçim sonrası gelebilecek hiddetin sebebi de çıkar ağının deşifre olma ihtimalidir. AKP'nin yumuşak karnı da budur. Mazbatalar alınır alınmaz belediye binasına girecek bağımsız denetmenlerin kime ne kadar para aktardığını, kimin akrabasının, kardeşinin, amcasının hangi ihaleyi aldığını isim isim ortaya çıkarması; Sayıştay raporlarının ucundan gösterdi-

ği soygunu kalem kalem teşhir etmesi AKP belediyeciliğinden kopuşun da miladı olacaktır.

Bu bilgilerin muhalif basına sızdırma yönteminin ziyade, herkesin anlayacağı tarzda, herkesin ulaşacağı yolla ilan edilmesi ise şeffaf belediyeciliğin ete kemiğe bürünmesi anlamına gelecektir. Belediye panoları bir kez olsun yandaşa para aktarmak yerine dürüstlüğü yüzü olabilir. Bir kez olsun nasıl ve kim tarafından soyulduğunu birbir zahmete girmeden öğrenmek Ankara ve İstanbulluların hakkıdır. Enkazın müsebbipleri açık ve net olarak gösterilemezse eğer, Erdoğan'ın o yıkıntıdan yeni bir iktidar devşirmesi hiç de zor olmayacaktır...

İktidar kimleri kurtaracak?

Bakan Albayrak'ın açıkladığı Enerji Girişimi Garanti Fonu, enerji sektörünün boğazına kadar borca battığının itirafıydı. Bu karanlık faturanın altındaki imzalar ise otoyollar, köprüler ve havalimanının faturasındakiyle aynı. Buyurun, elektrik borcunuzu öderken başka kimlerin borcunu daha ödeyeceğinizin bir listesi...

BAHADIR ÖZGÜR

Demek ki Karadeniz'de bulduğun her dereye sant-ral kondurmak marifet değilmiş. Bakan Berat Albayrak'ın 'reform' diye sunduğu paketinin en acıklı yönü buydu. "Sorunlu varlıkları alıp, borç-hisse takası ile dışarı çıkaracak ve bankaların bilançolarını temizleyeceğiz" sözleriyle açıkladığı Enerji Girişimi Garanti Fonu, enerji sektörünün boğazına kadar borca battığının itirafıydı. Fonun başarılı

olup olmayacağı bir yana, bizatihi fikri bile faturanın vatandaşın üzerine yıkılacağını gösteriyor.

Peki enerjideki bu 'karanlık tablonun' sorumlusu kimlerdir? Dönüp dolaşıp sormamız gereken soru bu. Karadeniz'in sularını kuruturken, ihalelerde hırsla fiyat artırırken, baraj açılışlarında mutlulukla kurdele keserken kimin parasına güveniyorlar-

dı? Kim bu borcunu ödemek istemeyenler?

AKP döneminin enerji faturasının altındaki imzalar bu soruların yanıtını verecektir. Ama önce bilançoyu kısaca hatırlayalım.

Enerjiye 105 milyar dolara yakın yatırım yapıldı. Yatırımlar için kamu bankalarının da olduğu bankacılık havuzundan çekilen kredilerin faiz hariç 52 milyar doları bugün ödenemiyor. Borcun 44 milyar doları üretim ayağına ait. Bunun da 18 milyar dolara yakını meşhur HES'lerden kaynaklı. 8 milyar dolar civarındaki borç ise elektrik dağıtım özelleştirmelerinin sonucu.

Durum gerçekten vahim. Lakin enerjideki kriz birden bire ortaya çıkmadı ki. Bankalar krediyi dağıtırken o şirketlerin durumunu bilmiyor muydu? İktidar 24 Haziran ve ardından 31 Mart seçimleri var diye sorunu 'beka' örtüsünün altına gizlemeye çalışmadı mı?

Türkiye'de enerjiye en fazla yatırım yapanların başında gelen Sabancı Holding'in Enerji Grup Başkanı Kıvanç Zaimler'in 14 Mart günü Habertürk'te yayınlanan röportajındaki şu sözler, bugünkü tablonun yıllar önce bilindiğini kanıtlıyor: "Sermaye yapısının doğru şekilde olmamasının getirdiği sorunlarla yüz yüzeyiz. Yatırımcılar, finansman kuruluşları ve aynı zamanda bunun parçası kamu bu işe doğru sermaye modeliyle girmedi, düşük sermayeyle girdi."

Yani diyor ki; parası olmayana kredi verdin, kamu da bunu teşvik etti, iş daha başından yanlıştı. AKP döneminde kurulan 500'e yakın HES'in enerji sorununu çözmeyeceğini, çevreyi felakete sürükleyen bu yatırımların rant yaratmak olduğunu o günlerde söyleyenlerin 'vatan haini', 'Alman ajanı' ilan edildiklerini de bir kenara yeniden not edelim. Ve gelelim esas meseleye...

Türkiye'nin enerjide batağa saplanmasının baş müsebbipleri yine yandaş şirketlerdir. Sadece şu iki örnek bile failleri tespit için yeterlidir.

Geçen yıldan beri yapılandırmaya başvuranların arasında borç miktarı en yüksek şirket Bereket Enerji'dir. 1980'de Denizli'de bobin teli üreten, 1985'te mermercilik yapan şirketin yıldızı, dağıtım özelleştirmeleri ihalesini almasıyla parladı.

Önce Aydın, Denizli, Muğla ihalesini 110 milyon dolara alarak AYDEM'i kurdu. Ardından İzmir ve Manisa'nın dağıtımını GEDİZ Elektrik olarak 1.2 milyar dolara aldı. 2014'te Yatağan Termik Santrali 1.1 milyar dolara, aynı yıl Çatalağzı Santrali de 300 milyon dolara bu şirkete verildi. Yetmedi 10 HES, iki rüzgar, üç tane de jeotermal ihalesi kazandı. Ve seçimden iki gün önce dokuz bankadan aldığı 4.6 milyar dolar, bugünkü kurdan 27 milyar liralık borcunu yapılandırdı.

Bir diğer ciddi borçlu şirket Konyalı Anadolu Birlik Holding. Konya Şeker Fabrikası'nı 1994 alan Konya Şeker Pancarı Ekicileri Kooperatifi'nin 2008'de şirketleşmesi ile kurulan Anadolu Birlik Holding'in büyümesi de yine enerji ihaleleri sayesinde. 2013 yılında 985 milyon dolara Kangal Termik Santrali, 2015 yılında ise 685 milyon dolara Soma Termik Santrali ihalesini kazandı. Ocak ayının sonunda da 2 milyar dolarlık borcunun yarısını yapılandırmak için başvurduğu açıklandı.

Enerjide batan borçların yüzde 14'ünün bu iki şirkete ait olması çok şeyler anlatıyor. Karadeniz'e kurulan 200'den fazla HES'i yapan çoğunluğu inşaatçı irili ufaklı şirketleri de hesaba katarsanız enerjinin aslında nasıl bir rant alanı haline getirildiğini görürsünüz.

Tabii bir yerde kârlı bir kamu kaynağı varsa, hafriyatçıların orada olmaması mümkün mü! Otoyollar, havalimanları, köprüler sayesinde AKP döneminde milyarlarca liralık ihaleleri alan meşhur 'beş kardeşler' enerjideki karanlık tabloda da karşımıza çıkıyor. Onların marifetlerini uzun uzun anlatmaya gerek yok artık, belli miktarın üzerindeki enerji yatırımlarını liste halinde sıralamak yeterli olur. Hemen belirtelim ki, yatırım miktarlarının ortalama yüzde 75'i banka kredileriyle karşılandı. Listedeki büyük yatırımların dışında ayrıca Limak'ın 15, MNG'nin 10, Özaltın'ın sekiz, Cengiz'in yedi, Kalyon ve Kolin'in de üçer tane de HES'i bulunuyor.

Albayrak'ın açıkladığı pakette yer alan Enerji Girişimi Garanti Fonu ekonomik krize çare değil, krizin derinleşmesinin baş sorumluları olan yandaşların batırdığı kredileri vatandaşa yıkmanın bir ifadesidir. Buyurun, elektrik faturasının yanında kimlerin faturasını daha ödeyeceğimizin listesi:

LİMAK

YIL	YATIRIM	TUTAR (Milyon dolar)
2009	<u>Alkumru HES</u>	466
2010	Uludağ Elektrik Dağıtım (Cengiz-Kolin ortak)	314
2010	Çamlıbel Elektrik Dağıtım (Cengiz-Kolin ortak)	87
2011	<u>Darenhes Üretim AŞ</u> (Bilgili ile ortak)	150
2011	Pembelik Barajı	300
2013	<u>Hamitabat Doğalgaz Sant.</u>	710
2013	Boğaziçi Elektrik Dağıtım (Cengiz-Kolin ortak)	654
2013	Akdeniz Elektrik Dağıtım (Cengiz-Kolin ortak)	182
2014	Yeniköy-Kemerköy Santrali (IC Holding ile ortak)	3.750
2017	Çetin Hidroelektrik CENGİZ	400

YIL	YATIRIM	TUTAR (Milyon dolar)
2009	Meram Elektrik Dağıtım (Alarko ile ortak)	220
2009	Samsun Doğalgaz	105
2010	Uludağ Elektrik Dağıtım (Kolin-Limak ortak)	314
2010	Çamlıbel Elektrik Dağıtım (Kolin-Limak ortak)	87
2013	Boğaziçi Elektrik Dağıtım (Kolin-Limak ortak)	654
2013	Akdeniz Dağıtım (Kolin-Limak ortak)	182
2016	Aşağı Kaleköy HES (Özaltın ile ortak)	312

KOLİN

YIL	YATIRIM	TUTAR (Milyon dolar)
2004	Eskişehir Doğalgaz Dağıtım	84
2010	Uludağ Elektrik Dağıtım (Cengiz-Limak ortak)	314
2010	Çamlıbel Elektrik Dağıtım (Cengiz-Limak ortak)	87
2013	Boğaziçi Elektrik Dağıtım (Cengiz-Limak ortak)	654
2013	Akdeniz Dağıtım (Cengiz-Limak ortak)	182

İC HOLDİNG

YIL	YATIRIM	TUTAR (Milyon dolar)
2009	Niksar HES (AES ile ortak)	76.5
2010	Damlapınar HES (AES ile ortak)	32.5
2010	Bağıştaş HES	338
2014	Yeniköy-Kemerköy Santrali (Limak ile ortak)	3.750
2016	Kadıncık HES	929

ÖZALTIN.

YIL	YATIRIM	TUTAR (Milyon dolar)
2012	Yedisu HES	33.6
2016	Aşağı Kaleköy HES (Cengiz ile ortak)	312.5

NOT: Ortaklıklarda yatırım tutarı hisse oranına bölünmüştür.

AKP'nin boynundaki kılıç Anadolu'da dövülüyor

AKP'nin oy potansiyeliyle Anadolu'da kurulan 'kredili refah' sistemi eşzamanlıydı. Krizle birlikte şimdi bu ekonomik düzenin taşıyıcı kolonları yıkılıyor. Bunu kurtarmak için ekonomide alınacak sert tedbirlerin oydan feragat anlamına geldiğini bilen iktidar, sertliği siyasal alana taşıyor. Karınlarını doyuramadıklarının kalplerindeki hınca sesleniyor. Peki bu siyaseti 4.5 yıl sürdürmesi mümkün mü?

BAHADIR ÖZGÜR

Panik halde 31 Mart'ın sonuçlarıyla baş etmeye çalışan iktidar için asıl tehlike sirenleri 'arka bahçede' çalışıyor. Başkanlık rejiminin 'güvenli cepheleri' olarak gördüğü kentlerin oy sayıları Cumhurbaşkanı Erdoğan'a duymak istediklerini söylüyor olabilir; lakin ekonomik gerçekler bambaşka bir hikaye yazıyor. AKP'yi zirveye taşıyan sistem ardında ağır bir enkaz bırakarak çöküyor çünkü...

AKP'nin güçlü olduğu yıllarda belirleyici dinamiğin 'ekonomik istikrar' olduğu malum. Son seçimde 'beka' öne çıksa da iktidarın vurgusu hep bu yöneydi. Ancak kastedilen şey; liberallerin hayırla yad ettiği 2002-2007 arası disiplinli mali politikalardan ziyade, 2008 küresel krizi sonrası oluşan 'bol para' dönemi idi. Anadolu'da bir 'kredili refah' düzeni kuruluyordu.

AKP'nin 2008'den sonraki dönüşümünün rotasını belirleyen şey Anadolu kentlerinin, sermayenin yoğunlaştığı merkezlerden görece 'ekonomik bağımsızlık' kazanmasıydı. 'Merkez'e karşı siyasi özgüven de sağlayan bu ekonomik farklılaşmanın manivelası genişletilmiş kredi sistemi idi. Dolaşısıyla 'istikrar' aynı zamanda gelirinin üzerinde 'refaha' kavuşmuş taşranın üstlendiği riskleri de yönetebilmeyi ifade ediyordu. Yani AKP'nin ideolojik etkisi, Anadolu'nun 'harcama kapasitesiyle' örtüşüyordu.

Değişimin elbette pek çok veçhesi vardı. Ama Türkiye'de refah algısını oluşturan temel göstergelerdeki büyük sıçrama ortak payda gibi duruyor.

Gelin önce bu 'kredili refah' düzenini somutlayan kısa bir bilanço verelim...

2009-2014 ARASI TABLO NEYDİ?

* Beş yılda değişen en önemli şey harcama kapasitesinin artmasıydı. Kişi başı kredi miktarı ortalama yüzde 200 yükseldi. En yüksek artış yüzde 927 ile

Siirt'teydi. En düşük ise yüzde 141 ile Ankara'da. Ortalamanın çok üzerinde artış yaşanan illerin çoğunluğu Orta Anadolu, Karadeniz ve Doğu Anadolu'daydı.

* Konut satışı yüzde 106 arttı. Burada da yine dikkat çeken şey büyükşehirler dışındaki orta halli kentlerde görülen değişimdi. Orta Anadolu, Doğu Anadolu ve Karadeniz'deki artış ortalamasının iki katından fazlaydı.

* Taşıt kredisi ortalama yüzde 94 yükseldi. Muş yüzde 870 artışla liderdi. Onu Hakkari, Kilis, Tunceli, Kars, Karaman, Bingöl, Gümüşhane gibi iller takip etti. 56 ilde ortalamasının üzerinde artış yaşandı. İlk 20 ilin içinde hiçbir büyükşehir yoktu. Üç büyük il ilk 50'nin arasına dahi giremedi.

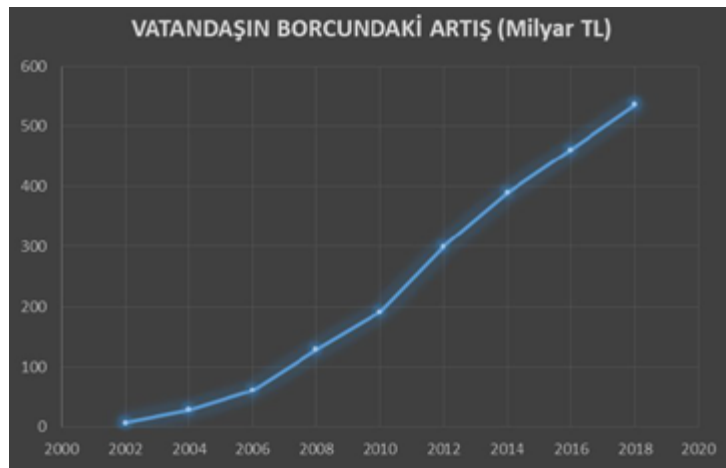
* Her iki kredi türünde geri ödeme performansı da 2009'dan sonra oldukça başarılıydı. 2009'da takipteki taşıt kredisinde Kastamonu, Muş, Bitlis, Karaman, Tunceli, Bingöl dışındaki tüm illerin performansı kötüydü. 2013 sonunda ise Afyon, Adıyaman ve Kırıkkale dışındaki tüm iller iyileşti. Konut kredisinde ödeme performansı daha da parlaktı. Takipteki konut kredisi alacağı ortalama yüzde 33 azaldı.

İşte kriz bu 'kredili refah' düzeninin taşıyıcı kolonlarını yıkıyor. Aynı illerin aynı verilerinde sadece bir yıl içerisinde yaşanan değişim, 2009-2014 arasındaki 'parlak' tablonun nasıl terse döndüğünü gözler önüne seriyor.

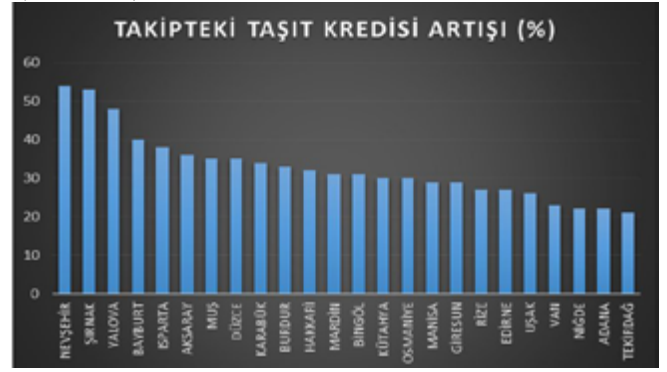
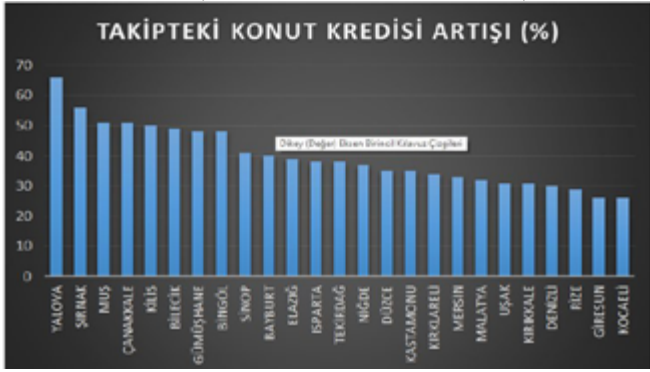
Şimdi de yeni bilançoyu çıkaralım...

2017-2018 TABLOSU NE DURUMDA?

Aşağıdaki tablo AKP'nin ekonomi politikasının dayandığı en önemli unsura, yani vatandaşın borçlanma kapasitesine işaret ediyor.

Borç bugün 535 milyar liraya yükselmiş durumda. Özellikle 2008'den sonraki artış muazzam. Bu denli kırılmalı bir 'finansal yapıya' sahip vatandaşın 10 yılda elde ettiği refahın nasıl bir anda elinden kayıp gittiğini gösteren verilerin özeti de şu üç grafikte yer alıyor. Türkiye'de 'refah' denildiğinde ilk akla gelen göstergelerden konut ve taşıt kredilerinde takibe düşen miktardaki artış dikkat çekici.

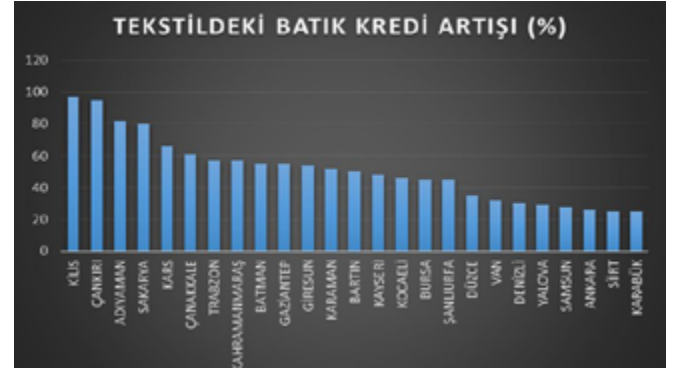
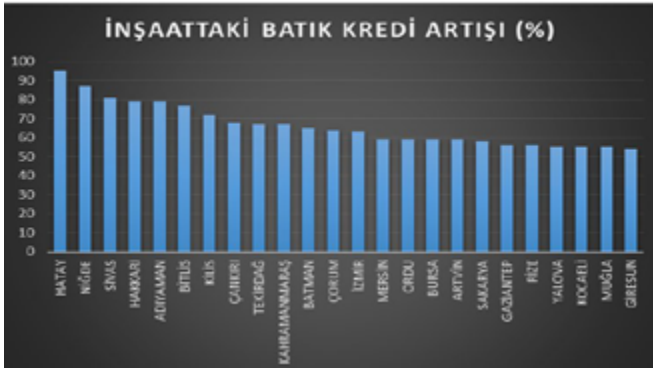
Sadece en kötü 25 ille sınırlı bu grafiklerle ilgili bazı temel sonuçları da aktaralım.

* 17 ilin dışındaki tüm illerde ödenemeyen konut kredisi yüksek artışlar gösterdi. İlk 30 içinde büyük kentlerin hiçbirisi bulunmuyor. Taşıt kredisinde de 23 il dışında tamamında yükseliş söz konusu. Burada da ilk 50'nin içinde büyük kent yok. Bu iki kredi türünde ödemeler uzun süre aksamadı. Ancak krizle birlikte ödenemeyen tutarlar artık rekor kırıyor.

* Dikkat çeken bir diğer sonuç ise tüketici kredilerindeki ödenemeyen miktarlardaki artışın, diğer

lerine oranla daha düşük kalması. Önceki yıllarda bu tablo neredeyse tersiydi. Tüketici kredisi çekme olanağının kalmaması, takibe düşme oranında da nispi bir azalmaya neden olmuş durumda. Ayrıca krizle birlikte faizlerin de hayli yükseldiğini hatırlatalım. Tüketici kredisinin yerini alan şey ise, faiz oranları düşürülen ve taksitlendirme imkanı getirilen kredili maaş hesabı. Orada da ödenemeyen miktardaki artış ortalama yüzde 35'lere ulaşıyor.

Aşağıdaki üç grafik ise Anadolu'daki ekonomik faaliyetin yoğunlaştığı üç temel alandaki batık kredilerin değişimini gösteriyor.

İnşaatta takipteki kredi miktarı azalan sadece dört il var. Diğer iki kredi türünde de 15-20 il dışında tamamında batıklar hızla yükseliyor. Bu üç alan dışındaki turizm, tarım vb. kredilerde de tablo farklı değil. Gıda başta olmak üzere temel mal ve hizmetlerin fiyatlarındaki artış, işsizlik, kapanan işletme sayıları, eğitimli işsizliğin rekor düzeye çıkması, tarımsal üretimdeki durum vs... Gündelik yaşamın ne derece zorlaştığını gösteren daha pek çok veri ortada duruyor.

Peki tüm bunlardan net bir siyasi anlam çıkarılabilir mi? Tartışılır; ama seçimlerin 'beka' üzerine kurgulanmasının, organize şiddetin siyasetin etkili bir aleti olarak sahneye sürülmesinin, hukuki yapının kırılacağı sınıra kadar esnetilmesinin yukarıdaki tabloyla bir ilgisi bulunduğu muhakkak. Ve açıkçası iktidar artık yönetemeyeceği bu alandan hızla kaçıp, yönetebileceğini düşündüğü bir alana sığınmak niyetinde olduğunu belli ediyor. Karınlarını doyuramadıklarının kalplerindeki hınca sesleniyor!

Zira, AKP'nin siyasi ikbalinin güvencesi sayılan 'ekonomik rejim' artık çöküyor. İktidar onu kurtarmak adına ekonomi alanında almak zorunda kalacağı sert tedbirlerin, meşruiyetini bağladığı oy sayısından feragat anlamına geldiğini biliyor. Bu durum, iktidarın boynunda sallanan iki yüzü keskin bir kılıç gibi. Bir yüzü İstanbul'da dövülmüşse, diğer yüzü Anadolu'daki yangında dövülüyor şimdi.

Dolayısıyla kriz zamanlarında ekonomide sert politikalar uygulamaya cesaret edemeyen iktidarların bu sertliği gündelik siyasete taşıması tarihten aşına olduğumuz bir olgudur. Pazar günü Gazete Duvar'da İrfan Aktan'a konuşan Korkut Hoca'nın (Boratav) "Temsili demokraside AKP'nin miadı doldu" sözlerinin üzerine iyi düşünmek lazım. Benzer tartışmaların sadece Türkiye için geçerli olmadığını unutmadan tabii...

NOT: Verilerin tamamı BDDK'dan alınmıştır...